

Uloga romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja u razumijevanju mentalnog zdravlja adolescenata

Krnić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:119998>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Uloga romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja u razumijevanju
mentalnog zdravlja adolescenata**

Ana Krnić

Zagreb, rujan 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Uloga romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja u razumijevanju
mentalnog zdravlja adolescenata**

Ana Krnić

mentorica: doc. dr. sc. Miranda Novak

Zagreb, rujan 2021.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „*Uloga romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja u razumijevanju mentalnog zdravlja adolescenata*“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ana Krnić

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2021.

Naslov rada: Uloga romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja u razumijevanju mentalnog zdravlja adolescenata

Ime i prezime studentice: Ana Krnić

Ime i prezime mentorice: doc. dr. sc. Miranda Novak

Program/modul: Socijalna pedagogija / Djeca i mladi

SAŽETAK

Cilj ovog diplomskog rada bio je dobiti uvid u obilježja romantičnih odnosa maturanata te ispitati ulogu nekih odrednica romantičnih iskustava, kvalitete romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja u razumijevanju internaliziranih problema mladih.

Istraživanje je provedeno putem *online* upitnika postavljenog na platformi *Google Forms*, koji je bio aktivan od 26. travnja do 24. svibnja 2021. godine. Prigodni uzorak činilo je 140 maturanata iz zagrebačkih srednjih škola. Kvaliteta romantičnih odnosa ispitivana je Skalom kvalitete romantičnih odnosa (eng. *Romance Qualities Scale*) (Ponti, Guarnieri, Smorti i Tani, 2010), a razina ozbiljnosti internaliziranih problema skraćenom verzijom Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa (eng. *Depression Anxiety Stress Scale – DASS-21*) (Lovibond i Lovibond, 1995). Osim toga, za potrebe ovog diplomskog istraživanja konstruiran je demografski dio upitnika kojim su, uz demografske karakteristike, ispitane neke odrednice romantičnih iskustava zagrebačkih maturanata poput trenutnog statusa veze, općeg zadovoljstva romantičnim odnosom, učestalosti iskustva „*dejtanja*“ u posljednjih 6 mjeseci, načina upoznavanja trenutnih i potencijalnih romantičnih partnera te iskustva verbalnog i fizičkog nasilja u partnerskom odnosu. Nadalje, za potrebe ispitivanja romantičnog samopoimanja, definiranog kroz percipiranu važnost romantičnih odnosa, sudionicima istraživanja postavljena su pitanja o doživljaju utjecaja romantičnih odnosa na njihovo mentalno zdravlje, važnosti istih te utjecaju koji romantična iskustva imaju na njihovo samopouzdanje i sliku o sebi.

Rezultati su pokazali da je većina maturanata uključenih u istraživanje u romantičnom odnosu duljem od 6 mjeseci. Sudionici istraživanja općenito su zadovoljni svojim partnerskim vezama te iste procjenjuju visoko kvalitetnima. Nadalje, većina sudionika ovog istraživanja smatra da romantični odnosi utječu na njihovo mentalno zdravlje, samopouzdanje i sliku koju imaju o sebi. Vezano uz ulogu koju romantični odnosi imaju u razumijevanju mentalnog zdravlja adolescenata, nije utvrđena povezanost između samog „*statusa veze*“ i rezultata na subskalama depresivnosti, anksioznosti i stresa. Ipak, niska pozitivna korelacija utvrđena je između rezultata na dimenziji konflikta i rezultata na sve tri subskale Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa. Niska negativna korelacija između dimenzija koje upućuju na višu kvalitetu romantičnih odnosa i subskala depresivnosti, anksioznosti i stresa utvrđena je samo na uzorku djevojaka.

Ključne riječi: romantični odnosi, kvaliteta romantičnih odnosa, mentalno zdravlje, adolescencija

Title: The role of romantic relationships and romantic self-perceptions in understanding the mental health of adolescents

Student: Ana Krnić

Mentor: doc. dr. sc. Miranda Novak

Program/module: Social Pedagogy / Children and Youth

SUMMARY

The aim of the present thesis was to gain insight into the characteristics of the romantic relationships of high school graduates and to examine the role of some aspects of adolescent romantic experiences, the quality of romantic relationships and romantic self-perceptions in understanding the internalized symptoms of youth.

The research was conducted through an online survey posted on the *Google Forms* platform and it was available from April 26th to May 24th, 2021. The convenience sampling consisted of 140 high school graduates from Zagreb. The quality of romantic relationships was measured by the Romance Qualities Scale (Ponti, Guarnieri, Smorti and Tani, 2010), while the level of severity of internalized problems was measured by a shortened version of Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21) (Lovibond and Lovibond, 1995). In addition, for this graduate research, a demographic part of the questionnaire was constructed. Apart from demographic characteristics, it examined some aspects of romantic experiences of Zagreb graduates, such as current relationship status, general romantic relationship satisfaction, frequency of dating experiences in the last 6 months and the means of an acquaintance of current and potential romantic partners, as well as the experiences of verbal and physical violence in romantic relationships. Furthermore, to examine romantic self-perceptions, defined through the perceived importance of romantic relationships, participants were asked about their perception of the impact that romantic relationships have on their mental health, the importance of the former and the impact that romantic experiences have on self-concept and their self-esteem.

The results suggest that most of the high school graduates involved in this study have been in a romantic relationship for more than 6 months. Participants were generally well satisfied with their relationships and rated them as high-quality. Furthermore, most participants in this study believed that romantic relationships affected their mental health, self-esteem, and their self-perceptions. Regarding the role that romantic relationships play in understanding adolescent mental health, no association was established between the *'relationship status'* itself and outcomes on the subscales of depression, anxiety, and stress. Nevertheless, a low positive correlation was found between the results on the conflict dimension and the results on all three subscales of The Depression, Anxiety Stress Scale. Low negative correlations between the dimensions suggesting a higher quality of romantic relationships and subscales of depression, anxiety, and stress were found only in a sample of girls.

Key words: romantic relationships, romantic relationships quality, mental health, adolescence

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Romantični odnosi u adolescenciji	3
1.1.1. Obilježja romantičnih odnosa u adolescenciji	4
1.2. Razvoj romantičnih odnosa u adolescenciji	7
1.2.1. Razvojni značaj romantičnih odnosa u adolescenciji	8
1.2.2. Teorije razvoja romantičnih odnosa u adolescenciji	9
2. ULOGA ROMANTIČNIH ODNOSA U RAZUMIJEVANJU PROBLEMA MENTALNOG ZDRAVLJA ADOLESCENATA	14
2.1. Modeli povezanosti romantičnih odnosa i problema mentalnog zdravlja adolescenata	15
2.1.1. Model normativne putanje	15
2.1.2. Model promjena u pažnji	17
2.1.3. Model stresa i strategija suočavanja	17
2.1.4. Model individualnih razlika	18
3. KVALITETA ROMANTIČNIH ODNOSA	20
4. ROMANTIČNA KOMPETENTNOST	23
5. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE	26
6. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	28
6.1. Sudionici istraživanja	28
6.2. Način prikupljanja podataka	30
6.3. Mjerni instrumenti	30
6.3.1. Skala kvalitete romantičnih odnosa	30
6.3.2. Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa	31
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	33
7.1. Uključenost u romantične odnose, romantična iskustva mladih i percipirana važnost romantičnih odnosa	33

7.2. Rodne razlike u uključenosti u romantične odnose, romantičnim iskustvima mladih i percipiranoj važnosti romantičnih odnosa	40
7.3. Povezanost uključenosti u romantične odnose i internaliziranih problema	44
7.4. Povezanost kvalitete romantičnih odnosa i internaliziranih problema	46
8. RASPRAVA.....	50
8.1. Ograničenja istraživanja	60
9. ZAKLJUČAK	62
10. LITERATURA	64

1. UVOD

Romantični su odnosi u adolescenciji normativni i sveprisutni, no istraživanja konstrukata vezanih uz iste još su uvijek nedovoljno zastupljena u stručnim i znanstvenim krugovima, osobito u hrvatskom kontekstu. Sve do ranih 2000-ih godina romantična su iskustva u adolescenciji smatrana trivijalnim, prolaznim i površnim. Malobrojna istraživanja bila su suočena s terminološkim i metodološkim ograničenjima, kao i izostankom odgovarajućeg teorijskog utemeljenja (Brown, Feiring i Furman, 1999). Sve navedeno rezultiralo je limitiranjem istraživanja u području romantičnih odnosa na koncept privrženosti, utjecaj ranih interakcija između roditelja i djeteta na romantične odnose u odrasloj dobi te izučavanje seksualnosti (Brown i sur., 1999; Furman i Shaffer, 2003; Collins, 2003; Collins, Welsh i Furman, 2009).

Danas je poznato da romantični odnosi imaju važnu ulogu u životu svakog adolescenta, česta su tema razgovora i uglavnom primarni fokus gotovo svake mlade osobe (Collins i sur., 2009). Brown i sur. (1999) ilustriraju značaj, ali i kompleksnost ljubavi u adolescenciji navodeći kako je ona prava „nepoznanica i misterij“. Kao takva, ljubav pred adolescente postavlja zadatak pronalaska odgovora na brojna pitanja - što je to ljubav, kakav je to osjećaj, kako znati je li osjećaj obostran, što je kvalitetna veza, o čemu pričati s partnerom i kada se upustiti u seksualne odnose. Na važnost romantičnih iskustava u adolescenciji ukazuje podatak do kojega dolazi Seiffge-Krenke (1995; prema Nieder i Seiffge-Krenke, 2001). Istražujući percipiranu važnost svakodnevnih događaja u životima adolescenta autorica zaključuje da je upravo izjava „*zaljubio/la sam se*“ bila najčešće imenovanim važnim događajem u životima adolescenata u dobi od 12 do 17 godina. Pri tom su adolescenti ljubav opisivali iznimno značajnom, motivirajućom i ugodnom, ali i nepredvidljivom i stresnom. Nadalje, La Greca i Mackey (2007) dolaze do podatka da je čak 90% adolescenata u dobi od 15 do 19 godina imalo iskustvo romantičnog odnosa, dok Carver, Joyner i Udry (2003) navode da važnost romantičnih odnosa i frekvencija uključenosti u iste raste proporcionalno s porastom dobi. Tako je o romantičnim iskustvima izvještavalo 36% 13-godišnjaka (rana adolescencija), 53% 15-godišnjaka (srednja adolescencija) i 70% 17-godišnjaka (kasna adolescencija). Zbog svega navedenog ne iznenađuje podatak prema kojemu adolescenti ljubav percipiraju važnijom od odnosa s vršnjacima i roditeljima (Furman i Shaffer, 2003).

Bitno je istaknuti činjenicu da romantični odnosi usmjeravaju i mijenjaju tijekom psihosocijalnog razvoja adolescenata, sudjeluju u ispunjavanju brojnih razvojnih zadataka u adolescenciji, kao

što su primjerice formiranje identiteta i razvoj emocionalne autonomije, te imaju značajan utjecaj na odnose s prijateljima, kolegama i roditeljima (Collins, 2003; Seiffge-Krenke, 2003), ali i na partnerske odnose adolescenata u budućnosti (Seiffge-Krenke i Lang, 2002; prema Collins i sur., 2009). Wilson-Shockley (1995; prema Larson, Clore i Wood, 1999) navode da su romantični odnosi najznačajniji izvor snažnih ugodnih, ali i neugodnih emocija. Točnije, djevojke ljubavi atribuiraju 34% intenzivnih emocija, a mladići 25%. Za usporedbu, samo je 13% snažnih emocija vezano uz školu, svega 9% uz obitelj te 8% uz društvo vršnjaka. Iako je većina tih emocija ugodna, nezanemarivo manje ih je neugodno (42%), što uključuje osjećaj sniženog raspoloženja, ljubomore, ljutnje i anksioznosti. Dualnost emocija vezanih uz romantične odnose dobro opisuju Fisher i Alapack (1987, str. 95; prema Larson i sur. 1999) navodeći da je adolescentska ljubav „prava tvornica emocija bez presedana“.

Jasno je da je ljubav važan aspekt života svake mlade osobe i kao takva ima moć utjecati na emocije, ponašanja i kognitivne procese u razdoblju adolescencije. Ljubav, stoga, može imati dvojak učinak – može biti važan indikator mentalne dobrobiti ili pak bitan prediktor problema mentalnog zdravlja u adolescenciji. Upravo su znatiželja i želja za razumijevanjem uloge koju ljubav ima u objašnjavanju problema mentalnog zdravlja mladih osnovni motivacijski čimbenici u podlozi ovoga rada. Ipak, u hrvatskom kontekstu nedostaje istraživanja spomenutih konstrukata. Bez obzira na općepoznat značaj odnosa u životu svakoga adolescenta, ljubavni se odnosi u adolescenciji često smatraju prolaznima i benignima. Mlade se rijetko podučava kakvi bi kvalitetni romantični odnosi trebali biti, koje su vještine potrebne za uspostavu i održavanje odnosa te što od odnosa mogu očekivati. Rezultati predstavljeni u ovome radu mogu poslužiti kao važan putokaz za daljnja istraživanja u području koje se još uvijek sasvim neopravdano nalazi u sjeni. Osim toga, bolje razumijevanje važnosti romantičnih odnosa u adolescenciji i uvid u kvalitetu romantičnih odnosa adolescenata, kao i povezanost navedenih konstrukata s mentalnim zdravljem mladih, može rezultirati spoznajama značajnim za prevenciju problema mentalnog zdravlja, promociju istoga i osnaživanje pozitivnog razvoja mladih – prije svega kroz jačanje potencijala i pozitivnih učinaka takvih odnosa, ali i kroz rad na osvještavanju i prepoznavanju potencijalnih teškoća i izazova koje adolescentska ljubav može donijeti.

1.1. Romantični odnosi u adolescenciji

Pokušaji definiranja romantičnih odnosa u adolescenciji suočeni su s brojnim izazovima. Prethodno proizlazi iz činjenice da je ljubav u adolescenciji ponekad ograničena na puko sanjarenje i fantazije o često nedostižnim ili pak imaginarnim partnerima. Ponekad su romantični odnosi u adolescenciji, suprotno očekivanjima, stabilni i dugotrajni, dok u nekim slučajevima traju svega nekoliko dana ili tjedana (Brown i sur., 1999). Definiranje romantičnih odnosa dodatno otežavaju odrednice suvremenih odnosa i zapadnjačke „*dejting*“ kulture okarakterizirane nestabilnošću, neobveznim „*dejtanjem*“ i čestim mijenjanjem partnera te, u kasnoj adolescenciji i ranoj odrasloj dobi, tzv. „prijateljstvima s povlasticama“ (eng. „*friends with benefits*“) i „vezama za jednu noć“ (eng. „*hooking-up*“) (Shulman i Connolly, 2013). Za sveobuhvatan je uvid i bolje razumijevanje romantičnih odnosa u adolescenciji, njihove razvojne uloge te uloge u razumijevanju mentalnog zdravlja mladih potrebno uključiti sve aspekte i odrednice suvremenih romantičnih iskustava. U tom kontekstu, Brown i sur. (1999) ističu da sva romantična iskustva u adolescenciji nužno ne proizlaze iz romantičnih odnosa u užem smislu te navode tri ključne komponente koje romantične odnose razlikuju od ostalih odnosa i romantičnih iskustava u adolescenciji:

- veza (eng. *relationship*) predstavlja obrazac interakcija i povezanosti između dviju osoba koji prepoznaju i priznaju međusoban odnos, a navedeno se odnosi i na dugotrajne i na kratkotrajne veze;
- dobrovoljnost (eng. *personal choice*) se odnosi na činjenicu da su u većini zapadnjačkih kultura romantični odnosi dobrovoljni i kao takvi predstavljaju osobni izbor svakog pojedinca;
- privlačnost (eng. *attraction*) uključuje seksualnu komponentu odnosa okarakteriziranu nekim oblikom trenutnih ili očekivanih seksualnih ponašanja (Brown i sur., 1999).

Sličnu definiciju iznose Collins i sur. (2009) koji romantične odnose („veze“) definiraju kao dobrovoljne i obostrane interakcije između dviju osoba okarakterizirane određenim intenzitetom, privrženošću i postojećim ili očekivanim seksualnim aktivnostima. Pojam nadređen prethodnom jesu romantična iskustva koja uključuju različite ponašajne, kognitivne i emocionalne fenomene koji mogu, ali ne moraju uključivati izravna romantična iskustva. Opisana kategorija obuhvaća fenomene poput romantičnih fantazija ili jednostrane zaljubljenosti (eng. „*crush*“), interakcija s potencijalnim romantičnim partnerima te neobvezna seksualna iskustva (eng. „*hooking-up*“).

Prethodno jasno dočarava varijabilnost romantičnih odnosa u adolescenciji. Takvi se odnosi razlikuju ovisno o obilježjima pojedinca, fenomenološkim odrednicama samog odnosa, razvojnom razdoblju adolescencije te kulturalnom i društvenom kontekstu unutar kojeg se romantični odnosi odvijaju, zbog čega opisane definicije služe isključivo kao okvir (Brown i sur., 1999). Osim navedenog, važno je primijetiti da je većina dostupnih istraživanja nastala na temeljima izučavanja heteroseksualnih odnosa mladih. Iako se značajan dio konstrukata i spoznaja može primijeniti u razumijevanju partnerskih odnosa mladih homoseksualne orijentacije te je poznato da homoseksualni odnosi imaju slične razvojne funkcije i slijede sličan razvojni tijek, oni ipak imaju određene specifičnosti te ih je potrebno izučavati zasebno. Također, spoznaje o adolescentskim romantičnim iskustvima, tako i one iznesene u ovome radu, kulturalno su specifične i pod utjecajem društvenih normi zemlje u kojoj je istraživanje provedeno. Primjerice, društvene norme diktiraju različita očekivanja od adolescentskih romantičnih odnosa u Sjedinjenim Američkim Državama, a različita u Izraelu ili pak Hrvatskoj. Navedene je specifičnosti te kulturalna i terminološka ograničenja važno imati na umu i u ovome radu čiji je fokus na odrednicama heteroseksualnih romantičnih odnosa u razdoblju kasne adolescencije u hrvatskom kontekstu.

1.1.1. Obilježja romantičnih odnosa u adolescenciji

Osvrćući se na varijabilnost romantičnih odnosa i teškoće u definiranju istih, Collins (2003) predlaže razmatranje takvih odnosa kroz pet važnih aspekata: romantičnu uključenost, karakteristike romantičnog partnera, aktivnosti i sadržaje romantičnih odnosa, kvalitetu romantičnih odnosa te kognitivne i afektivne procese u romantičnim odnosima.

Romantična uključenost odnosi se na sudjelovanje u nekom obliku romantičnog odnosa, trajanje tog odnosa te učestalost i konzistentnost tzv. „dejtanja“ (Collins, 2003). Istraživanja ukazuju na podatak da je do 16. godine većina adolescenata imala iskustvo romantičnog odnosa, pri čemu djevojke (64%) iskazuju više uključenosti od mladića (55%) (Carver i sur., 2003). Kada je u pitanju trajanje romantičnih odnosa, 35% adolescenata u dobi od 15 do 16 godina izvještava da njihovi odnosi u prosjeku traju 11 mjeseci, dok je prosječno trajanje romantičnih odnosa mladih u kasnoj adolescenciji (17 i 18 godina) iznosilo 12 ili više mjeseci (Carver i sur., 2003). Prethodno upućuje na zaključak da adolescenti u razdoblju kasne adolescencije stječu mogućnost uspostavljanja i održavanja stabilnih romantičnih odnosa. Nadalje, Carver i sur. (2003) navode da u razdoblju srednje adolescencije prosječan broj partnera u jednoj godini iznosi između 2 i 3, dok ukupan broj partnera do 16. godine varira

između 0 i 45, a do 18. godine između 0 i 60. Madsen i Collins (2011) iznose da je 92% mladih u razdoblju srednje adolescencije izvještavalo o uključenosti u barem jedan romantični odnos u trajanju od minimalno 2 tjedna, pri čemu je većina takvih odnosa trajala u prosjeku 6 mjeseci. Kada je u pitanju hrvatski kontekst, 40,1% adolescenata navodi da su trenutno u partnerskom odnosu (Novak, Ferić, Kranželić, Mihić i Belošević, 2019), no nedostaju podaci o ostalim aspektima romantične uključenosti.

Karakteristike romantičnog partnera odnose se na kriterij odabira partnera, ali su podaci o procesu selekcije romantičnog partnera i konkretnom razvojnem značaju spomenutih procesa nedostatni. Većina postojećih spoznaja odnosi se na demografska obilježja romantičnih partnera. U tom kontekstu, Carver i sur. (2003) navode da mladići preferiraju partnerice koje su mlađe ili iste dobi kao i oni sami, dok su djevojke sklonije odabiru starijih partnera. Također, romantični partneri najčešće su iste rase, etniciteta i izjednačeni su po ostalim važnim demografskim obilježjima (Carver i sur., 2003). Od ostalih obilježja značajnih za proces selekcije romantičnog partnera, adolescenti verbaliziraju važnost inteligencije, interpersonalnih vještina i fizičke privlačnosti (Regan, 2003; Roscoe i sur., 1987; prema Collins i sur., 2009). Osobito je zanimljiv podatak prema kojemu su romantični partneri u ranoj adolescenciji izjednačeni po određenim psihosocijalnim karakteristikama kao što su popularnost, fizička privlačnost i postojanje problema mentalnog zdravlja, a opisani fenomen u literaturi je poznat kao „selektivno uparivanje“ (Simon i sur., 2008; prema Collins i sur., 2009).

Sadržaj romantičnih odnosa, kao sljedeći važan aspekt u razmatranju adolescentskih romantičnih iskustava, veže se uz zajedničke aktivnosti romantičnih partnera. Razmatranjem sadržaja romantičnih odnosa adolescenata pruža se odgovor na pitanje što adolescenti u vezi rade, kako provode zajedničko vrijeme te kako se te aktivnosti razlikuju od interakcija s obitelji i društvom vršnjaka. Sadržaj romantičnih odnosa moguće je razmatrati s aspekta intimnosti i predanosti, seksualnosti te prisutnosti nasilja u takvim vezama (Carver i sur., 2003). Furman i Shomaker (2008) ističu kako su interakcije između romantičnih partnera često okarakterizirane s više konfliktnih situacija nego odnosi s prijateljima te manje emocionalne rezonivnosti i suosjećanja nego odnosi s bliskim prijateljima i majkama. Istovremeno, isti autori navode da je emocionalna rezonivnost adolescenata u interakciji s majkama manje pozitivna u odnosu na interakcije s vršnjacima i romantičnim partnerima. Adolescenti također percipiraju višu razinu podrške u interakcijama s romantičnim partnerima u odnosu na interakcije s majkama i bliskim prijateljima. S obzirom na činjenicu da navedeni

podatak nije konzistentan s prethodno iznesenim opažanjima i pretpostavkama autora, pretpostavlja se da su adolescenti skloni idealiziranju romantičnih partnera i interakcija s istima iako su one često daleko od idealnih (Murray, Holmes i Griffin, 1996; prema Furman i Shomaker, 2008). Nadovezujući se na prethodno, nasilje u vezama ističe se kao jedan od najčešće istraživanih konstrukata vezanih uz sadržaje i interakcije u adolescentskim romantičnim odnosima. S obzirom na brojnost istraživanja o nasilju u mladenačkim vezama, u ovome radu dovoljno je samo podsjetiti na njihov značaj. Općenito, prevalencija fizičkog nasilja u romantičnim odnosima adolescenata varira između 10% i 48%, dok između jedne četvrtine i jedne polovine adolescenata izvještava o iskustvu psihičkog nasilja (Collins i sur., 2009). Referirajući se na hrvatski kontekst, Novak i sur. (2019) navode da 11,6% mladih izvještava o iskustvu fizičkog nasilja u vezi, pri čemu su mladići ti koji češće prijavljuju nasilje od strane djevojaka. Zabrinjavajuća prevalencija nasilja u mladenačkim romantičnim odnosima, činjenica da prisutnost nasilja u partnerskim odnosima raste s porastom dobi te širok spektar posljedica takvih ponašanja opravdavaju interes znanstvenika i šire stručne javnosti za ovu problematiku. Zbog složenosti fenomena nasilja u romantičnim odnosima i opsega postojećih spoznaja na spomenutu temu, u ovome radu neće biti fokus na istome.

Idući je važan aspekt romantičnih odnosa njihova **kvaliteta**. Kvaliteta romantičnog odnosa određuje se kao stupanj ispoljavanja intimnosti, privrženosti i brige (Collins i sur., 2009). Prema tome, veze niske kvalitete okarakterizirane su hostilnošću, visokim stupnjem antagonizma te konfliktnih situacija i/ili kontrolirajućih ponašanja (Galliher, Welsh, Rostosky i Kawaguchi, 1998; prema Collins, 2003). Bitno je naglasiti da je kvaliteta romantičnog odnosa, osobito aspekti podrške i intimnosti u vezi, povezana sa psihosocijalnim funkcioniranjem i mentalnom dobrobiti (Berscheid i Reis, 1998; prema Collins, 2003), a o čemu će biti više rečeno u nastavku ovoga rada.

Kognitivni i afektivni procesi odnose se na različite emocionalne reakcije, očekivanja, postojeće sheme, percepcije i atribucije vezane uz sam odnos te osobe uključene u njega (Collins, 2003). Osvrćući se na kognitivne procese, važno je istaknuti teoriju privrženosti. Naime, ovisno o unutarnjim radnim modelima (reprezentacijama) sebe i drugih koje dijete formira u interakciji s primarnim skrbnikom, usvaja se jedan od stilova privrženosti koji potom determinira potencijalno destruktivna ponašanja u kasnijim odnosima, pa tako i romantičnim vezama, te predviđa vulnerabilnost za razvoj problema mentalnog zdravlja (Collins, 2003). Collins (2003) ironičnom smatra činjenicu da su kognitivni i afektivni aspekti češće izučavani u romantičnim odnosima u odrasloj dobi, budući da je upravo adolescencija

razdoblje vrlo intenzivnih, burnih i nepredvidljivih emocija, popraćenih nedostatnom kognitivnom zrelošću. U nastavku će rada naglasak biti prije svega na kognitivnim i afektivnim aspektima romantičnih odnosa te razvojnom značaju istih, s posebnim osvrtom na ulogu koju romantični odnosi imaju u razumijevanju problema mentalnog zdravlja adolescenata.

1.2. Razvoj romantičnih odnosa u adolescenciji

Nastupanjem razdoblja adolescencije interakcije s vršnjacima postaju sve značajnije te u konačnici prioritetne u ispunjavanju brojnih zadataka adolescencije. Prema tome, vršnjački odnosi predstavljaju važan kontekst psihosocijalnog razvoja adolescenata te se na različite načine odražava na socijalni i emocionalni razvoj mladih, kao i njihovu mentalnu dobrobit (Ponti, Guarnieri, Smorti i Tani, 2010). Vršnjački su odnosi u osnovi egalitarni i simetrični, a pripadanje, druženje i zajedničko provođenje vremena ključne su funkcije takvih odnosa (Furman i Wehner, 1994). Iz navedenih razloga romantični se odnosi promatraju kao dio vršnjačkih odnosa, a u tom se kontekstu razmatra i njihov razvojni značaj.

Osim što se romantični odnosi razvijaju unutar okruženja vršnjaka, oni su i pod utjecajem istih. Naime, vršnjački odnosi utječu na razvoj romantičnih odnosa putem tri različita mehanizma (Furman, McDunn i Young, 2008):

- vršnjačka grupa osigurava kontekst za upoznavanje drugih osoba različitog spola i socijalnu razmjenu među njima;
- vršnjaci i vršnjačka kultura utječu na izbor romantičnog partnera i prirodu romantičnih odnosa;
- romantični odnosi i vršnjački odnosi počivaju na istim temeljima - suradnji, recipročnosti i simetričnosti.

Sumirajući navedeno, Connolly i Goldberg (1999) dočaravaju značaj vršnjačkih odnosa navodeći da oni mladi koji u ranijoj dobi imaju iskustvo iskonske bliskosti i intimnosti u bliskim prijateljstvima, u razdoblju adolescencije posjeduju temelje za razvoj bliskih i intimnih romantičnih odnosa.

1.2.1. Razvojni značaj romantičnih odnosa u adolescenciji

Još su Sullivan (1953; prema Zimmer-Gembeck, Siebenbruner i Collins, 2001) i Erikson (1959; prema Zimmer-Gembeck i sur., 2001) prije više od pola stoljeća isticali da romantični odnosi u ranoj adolescenciji služe kao svojevrсна priprema za uspješno uspostavljanje kasnijih intimnih odnosa. Ti su pioniri teorija razvoja romantičnih odnosa naglašavali da bliski odnosi s vršnjacima, među kojima se ističu i romantični odnosi, pružaju mogućnost za formiranje identiteta te osnaživanje ponašajne i emocionalne autonomije (Sullivan, 1953; Erikson, 1959; prema Zimmer-Gembeck i sur., 2001). Značaj romantičnih odnosa u adolescenciji adresiran je već tada, a brojne teorije razvoja romantičnih odnosa, koje će biti opisane u nastavku rada, osvrću se upravo na zadatke koje ljubav u adolescenciji ispunjava.

Dva su primarna zadatka adolescencije koja je moguće ispuniti kroz iskustvo romantičnih odnosa: razvoj emocionalne autonomije kroz transformaciju obiteljskih odnosa te formiranje različitih aspekata identiteta, što se primarno odnosi na formiranje seksualnog identiteta i romantičnog samopoimanja. Seiffge-Krenke (2003) navodi da proces stjecanja emocionalne autonomije započinje u obiteljskom kontekstu, nastavlja se u vršnjačkom i završava u partnerskim odnosima. Pored svega navedenog, turbulencije i izazovi romantičnih odnosa u adolescenciji omogućuju izgradnju važnih vještina kao što su sposobnost regulacije snažnih emocija (Larson i sur., 1999) te razvoj komunikacijskih vještina i vještina pregovaranja (Scanlan, Bailey i Parker, 2012). Romantični odnosi također imaju važan zadatak u razvoju intimnosti i značajan su izvor emocionalne podrške (Brown, 1999). U tom smislu, teorije razvoja romantičnih odnosa ističu da se primarni razvojni zadaci romantičnih odnosa mijenjaju ovisno o stadiju adolescencije. U ranoj i srednjoj adolescenciji ključan je zadatak ljubavi osigurati status u društvu te sudjelovati u formiranju identiteta, dok u kasnoj adolescenciji i ranoj odrasloj dobi neophodnim zadacima postaju izgradnja osjećaja intimnosti i privrženost prema romantičnim partnerima (Furman i Wehner, 1994; Brown, 1999). Navedene različite funkcije potvrđuju Shulman i Kipnis (2001) koji svojim istraživanjem dolaze do zaključka da je primaran fokus romantičnih odnosa u ranijim stadijima adolescencije na druženju i statusu u društvu, dok se u ranoj odrasloj dobi naglasak pomiče prema brižnosti, privrženosti i predanosti, odnosno intimnijim komponentama odnosa. Opisane spoznaje svoje temelje pronalaze u već spomenutim teorijama razvoja romantičnih odnosa.

1.2.2. Teorije razvoja romantičnih odnosa u adolescenciji

Razumijevanje romantičnih odnosa u adolescenciji temelji se na biopsihosocijalnim perspektivama, pri čemu Collins i sur. (2009) ističu tri dominantna teorijska pristupa u tumačenju razvoja i uloge romantičnih odnosa u adolescenciji: biosocijalne, ekološke te interpersonalne perspektive. Spomenute perspektive nisu međusobno isključive, naprotiv, komplementarne su i međusobno se nadopunjuju (Collins i sur., 2009). No, za kontekst ovoga rada veći će naglasak biti stavljen na teorije razvoja romantičnih odnosa koje u središtu imaju ulogu interpersonalnih odnosa u individualnom razvoju pojedinca.

a) Teorija privrženosti

Teorija privrženosti nastala je sredinom 20. stoljeća kada je John Bowlby ukazao na značaj i ulogu ranih odnosa djeteta s primarnim skrbnikom, najčešće majkom, i taj odnos definirao kao afektivnu vezanost (Collins i Read, 1990). Bowlby teoriju privrženosti razvija integrirajući više različitih disciplina i postavki - psihoanalizu, etologiju te kognitivnu i razvojnu psihologiju, nastojeći pri tom što adekvatnije objasniti fenomene razvoja ličnosti i psihopatologije.

Teoretičari kognitivne psihologije dodatno proširuju i obogaćuju inicijalne spoznaje iz teorije privrženosti te ističu da dijete, ovisno o responzivnosti primarnog skrbnika, razvija unutarnje radne modele koji predstavljaju mentalne reprezentacije samoga sebe, drugih ljudi te interakcija s drugima. Nadovezujući se na prethodno, Ainsworthova (1978; prema Collins i Read, 1990) razlikuje tri osnovna obrasca privrženosti – sigurni, anksiozno-izbjegavajući i anksiozno-ambivalentni. Kvaliteta i stil privrženosti predstavljaju temelj na kojemu dijete gradi odnos prema sebi, ali i prema svome okruženju. Sigurna će privrženost omogućiti izgradnju kvalitetnijih odnosa s vršnjacima, usvajanje adekvatnijih vještina rješavanja problema i socijalnih vještina te, u odrasloj dobi, dugotrajnije, stabilnije i sigurnije romantične i prijateljske veze. S druge strane, nesigurni tipovi privrženosti mogu rezultirati različitim internaliziranim i eksternaliziranim problemima u ponašanju u školskoj dobi, a u adolescenciji i odrasloj dobi otežati uspostavu i održavanje bliskih odnosa s drugima (Collins i Read, 1990).

Sumirajući navedeno, moguće je zaključiti da teorija privrženosti polazi od pretpostavke da su uvjerenja i percepcije sebe i drugih na neki način predodređeni responzivnošću primarnog skrbnika u djetinjstvu, a nastali reprezentacijski modeli upravljaju mislima, osjećajima i ponašanjima u kasnijim bliskim odnosima – tako i odnosima s romantičnim partnerima

(Cassidy, 1988; prema Hazan i Shaver, 1994). Bowlby (1979; prema Hazan i Shaver, 1994) ilustrira spomenute karakteristike privrženosti naglašavajući da je ona „integralni dio ljudskog ponašanja 'od kolijevke pa do groba'“. Vodeći se tom idejom, 80-ih godina prošloga stoljeća skupina autora proširuje paradigmu privrženosti na područje privrženosti u odrasloj dobi, točnije privrženosti u ljubavnim odnosima odraslih (Hazan i Shaver, 1987; prema Crowell i Waters, 1994). Pri razmatranju privrženosti u romantičnim odnosima važno je istaknuti premisu prema kojoj različiti tipovi privrženosti uvjetuju različite načine regulacije emocija, osobito onih neugodnih. Na temelju privrženosti razvijene u djetinjstvu pojedinac usvaja određene strategije suočavanja i regulacije emocija te naučeno generalizira na kasnija iskustva, odnose i stresne situacije (Sroufe i Waters, 1977; prema Feeney, 1999). Prema tome, sigurno privrženi pojedinci iskazuju konstruktivnije vještine regulacije neugodnih emocija i stresnih događaja te su skloni, ako im je to potrebno, tražiti pomoć partnera ili drugih bliskih osoba. S druge strane, pojedinci s izbjegavajućom privrženošću nerijetko izbjegavaju govoriti o neugodnim emocijama te negiraju njihovo postojanje, dok anksiozno-ambivalentni pojedinci manifestiraju pojačanu osjetljivost na neugodne emocije te intenzivnije i češće iskazuju iste (Kobak i Sceery, 1988; prema Feeney, 1999).

b) Teorija razvoja romantičnih odnosa – konceptualizacija kroz četiri bihevioralna sustava

Integrirajući osnovne postavke teorije privrženosti u odrasloj dobi te neo-Sullivanске paradigme, Furman i Wehner (1994, 1997) konstatiraju važnost ranih romantičnih iskustava te njihovu promjenjivosti tijekom razvoja samog djeteta, odnosno mlade osobe. Istovremeno, autori naglašavaju da ne postoji jedinstven razvojni put romantičnih odnosa. Naprotiv, razvoj romantičnih odnosa razlikuje se ovisno o kulturalnom kontekstu, ali i unutar iste kulture i društva. Prethodno proizlazi iz činjenice da ne postoji univerzalna putanja razvoja ljubavi – ona ovisi o trenutku, intenzitetu, individualnim obilježjima mlade osobe i njezinim željama (primjerice, pojedinci teže braku i djeci, dok drugi prethodno smatraju nepotrebnim i nepoželjnim) (Furman i Wehner, 1997).

Moguće je, dakle, zaključiti da je razvoj romantičnih odnosa specifičan i različit kod svake mlade osobe, no bez obzira na individualne različitosti razvojnog puta romantičnih odnosa, Furman i Wehner (1994, 1997) prepoznaju određene razvojne promjene prisutne kod većine adolescenata te predlažu konceptualizaciju na temelju bihevioralnih sustava. Polaze od pretpostavke da romantični odnosi zahtijevaju postojanje odgovarajuće razine kognitivne i

emocionalne zrelosti što omogućuje integraciju četiriju bihevioralnih komponenti značajnih za romantične odnose – privrženosti, brižnosti, pripadanja te seksualnog ispunjenja/reproduktivne komponente. Prema tome, romantični partner može postati objektom privrženosti te izvorom podrške i prihvaćanja, a romantični odnos s vremenom postaje suradnički i brižan, okarakteriziran recipročnim altruizmom te seksualnim zadovoljstvom. Koju će od navedenih funkcija romantični odnos ispunjavati, ovisi o razvojnog razdoblju same mlade osobe, ali i o stadiju u kojemu se odnos nalazi. Primjerice, u ranoj adolescenciji funkcija romantičnog partnera ne proizlazi iz potrebe za brigom, privrženošću ili seksualnim zadovoljstvom, već iz statusa potencijalnog romantičnog partnera – tko je on ili ona, kako izgleda te kakvim će položajem u grupi vršnjaka taj odnos potencijalno rezultirati. Rana (heteroseksualna) romantična iskustva služe usvajanju temeljnih kompetencija za stvaranje budućih romantičnih odnosa kroz istraživanje interakcija sa suprotnim spolom, a temeljna potreba koja se tako zadovoljava je potreba za pripadanjem. U razdoblju srednje adolescencije romantični odnosi preuzimaju značajniju ulogu – postaju dugotrajnijima i važnijima te njihovom primarnom svrhom (u većini slučajeva) prestaje biti status u grupi vršnjaka. U kasnoj adolescenciji i ranoj odrasloj dobi romantični partneri konačno postaju bitan izvor privrženosti, podrške, pripadanja i seksualnog zadovoljstva, pri čemu je važno istaknuti da su privrženost i podrška proporcionalni trajanju samog odnosa. Odnosno, čak i u kasnijim razvojnim stadijima adolescencije prvotna je funkcija romantičnog odnosa pripadanje i seksualno zadovoljstvo, dok privrženost i podrška dolaze do izražaja tek u dugotrajnim romantičnim odnosima (Furman i Wehner, 1997).

c) Fazni modeli razvoja romantičnih odnosa

Brown (1999) predlaže fazni model razvoja romantičnih odnosa u adolescenciji. Prema spomenutom modelu razvoj romantičnih odnosa prolazi kroz četiri faze pri čemu svaku fazu obilježava specifičan set aktivnosti i karakteristika u vršnjačkom kontekstu. Faza inicijacije (eng. *initiation phase*) nastupa u razdoblju rane adolescencije i označava prekretnicu u socijalnim aspektima života adolescenata. Karakterizira ju pojačan interes za druženje s osobama suprotnog spola i uspostava prvih, najčešće kratkotrajnih, romantičnih odnosa. Aktivnosti u ovoj fazi usmjerene su prema stjecanju samopouzdanja za upuštanje u romantične odnose s osobama suprotnog spola, osjećaja kompetentnosti za iste te, općenito, razvoju slike o sebi u romantičnom kontekstu. Prema tome, moguće je konstatirati da je primarni fokus faze inicijacije na samome pojedincu, a ne na romantičnom odnosu i

romantičnom partneru. Važno je također istaknuti ulogu vršnjačkog okruženja koje pruža kontekst i potporu u uspostavi prvih, inicijalnih odnosa, a uloga vršnjaka ostaje ključnom i u narednoj fazi. Statusna faza (eng. *status phase*) odvija se tijekom rane i srednje adolescencije, a osnovna je funkcija i kriterij odabira romantičnih partnera status u grupi vršnjaka. Naime, pred adolescenta se stavlja zadatak uspostave „prikladnog odnosa“ s „prikladnim partnerom“ koji će pospješiti njegov položaj u vršnjačkoj grupi. U afektivnoj fazi (eng. *affection phase*) dolazi do pomaka fokusa s individualnih i statusnih funkcija prema samom odnosu i romantičnom partneru, uz istovremeno slabljenje utjecaja vršnjaka. Romantični odnosi u ovoj fazi postaju izvor strasti i preokupacije uz jačanje privrženosti, predanosti i uzajamne brige. Faza povezanosti (eng. *bonding phase*), kao posljednja u nizu, pruža mogućnost uspostave kvalitetne, stabilne i dugoročne romantične veze, a tipično se javlja u razdoblju kasne adolescencije i rane odrasle dobi. Iako Brown ne iznosi jasne dobne granice za pojedinu fazu razvoja romantičnih odnosa, Seiffge-Krenke (2003) navodi kako je moguće pretpostaviti da se faza inicijacije odvija između 11. i 13. godine, statusna između 14. i 16., afektivna između 17. i 20., dok faza povezanosti nastupa oko 21. godine života. Važno je, pri tom, naglasiti da su granice između pojedinih faza fluidne te je moguće njihovo preklapanje.

Gotovo identičnu konceptualizaciju razvoja romantičnih odnosa iznose Connolly i Goldberg (1999) koji identificiraju četiri stadija: stadij početne zaljubljenosti, afilijativni stadij, stadij intimnosti te stadij predanosti romantičnom odnosu. U stadiju početne zaljubljenosti odnos je obilježen strašću i fizičkom privlačnošću, dok su u afilijativnom stadiju romantični odnosi primarno vezani uz vršnjačke grupe. Stadij intimnosti karakterizira pojačana emocionalna intimnost i povezanost, a sve se navedeno kulminira u posljednjem stadiju - stadiju predanosti romantičnom odnosu. Spomenuti stadij integrira strast, fizičku privlačnost, privrženost, intimnost i predanost (Connolly i Goldberg, 1999).

Opisana teorijska polazišta nude različite konceptualizacije razvoja romantičnih odnosa. Pojedine teorije unutar interpersonalne paradigme naglasak stavljaju na odnose i interakcije u djetinjstvu, druge naglašavaju razvojni značaj romantičnih odnosa u kontekstu različitih bihevioralnih funkcija, a treće ističu različite faze razvoja romantičnih odnosa. Bez obzira na različitu terminologiju, spomenute teorije načelno opisuju jednake transformacijske procese, utjecaj ranijih odnosa na one romantične te razvojni značaj romantičnih odnosa u adolescenciji (Seiffge-Krenke, 2003; Furman i Winkles, 2012). Opisujući spomenute teorije i značaj samih romantičnih odnosa, do izražaja jasno dolazi njihov utjecaj u brojnim domenama života adolescenata. Jednako tako, inicijalni romantični odnosi nerijetko adolescente

suočavaju s odbijanjem, prekidima, razočaranjima i općenito vrlo intenzivnim emocijama (Larson i sur., 1999; Davila, Stroud, Miller i Steinberg, 2007). Kao što je navedeno, takvi su odnosi pod utjecajem ranijih interakcija i odnosa mlade osobe, ali istovremeno stvaraju temelje i utječu na buduće odnose (Collins, 2003). Prema tome, romantični odnosi mogu rezultirati značajnim pozitivnim, ali i negativnim razvojnim ishodima. Davila (2008), stoga, ističe da je nemoguće zanemariti potencijalne maladaptivne ili patološke aspekte i korelate romantičnih odnosa u adolescenciji.

2. ULOGA ROMANTIČNIH ODNOSA U RAZUMIJEVANJU PROBLEMA MENTALNOG ZDRAVLJA ADOLESCENATA

Svjetska zdravstvena organizacija (eng. *World Health Organization/WHO*) mentalno zdravlje definira kao stanje dobrobiti (eng. *well-being*) u kojem osoba ima saznanja o svojim sposobnostima, može se nositi sa svakodnevnim stresorima te uspijeva produktivno funkcionirati te doprinosti društvu i zajednici (WHO, 2019). S druge strane, problemi mentalnog zdravlja često su okarakterizirani poremećajima u kogniciji, emocijama, ponašanju i interpersonalnim odnosima (WHO, 2019). Iako je dugi niz godina prevladavalo mišljenje da djeca i mladi ne mogu patiti od problema mentalnog zdravlja (Rudan i Tomac, 2009), danas je poznato da su upravo opisani problemi ključna prijetnja zdravlju, dobrobiti i produktivnosti mladih te primarna prepreka uspješnoj tranziciji mladih iz adolescencije u odraslu dob (WEF, 2020). Nadalje, 75% problema mentalnog zdravlja manifestira se prije 25. godine života (WEF, 2020), a navedeni podatak osobito je zabrinjavajuć budući da je poznato da problemi mentalnog zdravlja, kao što je primjerice depresivnost, mogu rezultirati brojnim štetnim posljedicama koje se očituju u obiteljskim, vršnjačkim i partnerskim odnosima te nerijetko rezultiraju problemima na akademskom planu (Compas, Connor i Hinden, 1998; prema Welsh, Grello i Harper, 2003). Osvrćući se na hrvatski kontekst, Novak i sur. (2019) navode podatak prema kojemu je vidljiva zabrinjavajuća razina internaliziranih problema kod mladih od 14. do 19. godine. Gotovo trećina adolescenata izvještava o prisutnosti simptoma anksioznosti, a svaki peti adolescent iznosi znakove ozbiljne depresivne simptomatologije i stresa. Nadalje, važno je istaknuti da su djevojke u osobitom riziku za razvoj opisanih problema. Primjerice, Rudan i Tomac (2009) ističu da prevalencija klinički značajnih simptoma depresivnosti u adolescenciji iznosi između 4% i 8%, a omjer mladići:djevojke je 1:2. Navedeno jasno ukazuje na važnost razumijevana internaliziranih problema u ponašanju i čimbenika koji pridonose njihovom razvoju.

Ako u obzir uzmemo činjenicu da su romantični odnosi percipirani ključnima od strane adolescenata te da kao takvi imaju moć utjecaja na njihova ponašanja i emocije, nemoguće je osporiti ulogu koji ljubav ima u razumijevanju problema mentalnog zdravlja mladih. Romantični odnosi izazivaju snažne emocionalne reakcije – ugodne, ali i neugodne (Larson i sur., 1999). Turbulentna događanja na romantičnome planu, mogu se manifestirati u vidu sniženog raspoloženja i depresivnih simptoma. Jednako tako, postojanje određenih problema mentalnog zdravlja može se odraziti na romantičnu kompetentnost adolescenata (Davila, Steinberg, Kachadourian, Cobb i Finchman, 2004). Naime, mladi koji manifestiraju neki oblik

problema mentalnog zdravlja nerijetko imaju lošije razvijene socijalne vještine te vještine rješavanja problema i suočavanja sa stresom, a navedeno se odražava i na njihove odnose, među kojima su i odnosi s romantičnim partnerima (La Greca, Davila i Siegel, 2008). Prema tome, povezanost problema mentalnog zdravlja i romantičnih odnosa u adolescenciji može se tumačiti u oba smjera te bi bilo pogrešno tvrditi da ljubav uzrokuje probleme mentalnog zdravlja. Umjesto toga, nalazi istraživanja upućuju na kompleksnu interakciju različitih čimbenika rizika (Davila, 2008), pri čemu je važno u obzir uzeti brojne aspekte romantičnih odnosa kao što su kvaliteta veze i intenzitet odnosa, ali i različita individualna obilježja adolescenta (Collins, 2003).

2.1. Modeli povezanosti romantičnih odnosa i problema mentalnog zdravlja adolescenata

Sumirajući dosadašnje spoznaje iz opisanog područja, s posebnim naglaskom na depresivnu simptomatologiju, Davila (2008) naglašava kako su različiti autori suglasni u jednome – romantični odnosi povezani su s većom razinom depresivnih simptoma u adolescenciji, osobito kod djevojaka. Suprotno navedenom, romantični odnosi u odrasloj dobi povezani s manje izraženim simptomima depresivnosti (Umberson i Williams, 1999: prema La Greca i sur., 2008), što opravdano nameće pitanje zbog čega u adolescenciji povezanost između navedenih konstrukata slijedi drugačiju putanju?

Davila (2008) iznosi konceptualizaciju kroz četiri modela: model normativne putanje, model promjena u pažnji, model stresa i strategija suočavanja te model individualnih razlika. Važno je naglasiti da modeli koji će biti opisani u nastavku nisu međusobno isključivi. Njihov je zadatak pružiti sistematičan pregled dosadašnjih spoznaja, a Davila (2008) vjeruje kako su oni dio cjelovitijeg, integrativnog modela koji bi mogao omogućiti bolji uvid u kompleksnost fenomena povezanosti romantičnih odnosa i depresivne simptomatologije.

2.1.1. Model normativne putanje

Model normativne putanje (eng. *normative trajectory model*) povezanost između romantičnih odnosa i pojavnosti depresivne simptomatologije objašnjava kroz razvojnu prikladnost određenih iskustava. Naime, jedna od premisa od koje polaze autori koji zagovaraju ovaj model jest da su romantični odnosi normativni procesi koji slijede uobičajenu razvojnu

putanju (Welsh i sur., 2003). Navedeno podrazumijeva da razvojno prikladna i normativna romantična iskustva pospješuju prilagodbu u adolescenciji i rezultiraju pozitivnim razvojnim ishodima (Davila, 2008).

U istraživanjima kojima je moguće potvrditi ovaj model pronalazimo podatke prema kojima su adolescenti koji su uključeni u „nenormativne“ i razvojno odstupajuće romantične odnose u većem riziku za razvoj depresivnih simptoma u odnosu na vršnjake koji participiraju u razvojno normativnim romantičnim odnosima. Primjerice, u razdoblju rane adolescencije nije razvojno prikladno biti u dugotrajnoj i privrženoj romantičnoj vezi, što je u skladu s prethodno opisanim teorijama razvoja romantičnih odnosa. Pojedinci koji imaju tako iskustvo u ranoj adolescenciji, prema tome, manifestiraju višu razinu problema mentalnog zdravlja, dok su dugotrajne i stabilne romantične veze u kasnoj adolescenciji povezane s mentalnom dobrobiti (Connolly i Williams, 2000; Downey i Bonica, 1997; Niederjohn, Welsh i Kawaguchi, 1998; prema Welsh i sur., 2003). Nadalje, Thornton (1990; prema Connolly i McIsaac, 2009) ističe da su takvi (tzv. ranostartajući) odnosi okarakterizirani kao vrlo intenzivni i turbulentni – i emocionalno i seksualno. Kao takvi, oni nose brojne rizike i povećavaju vjerojatnost pojave internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju.

Iako brojna istraživanja potvrđuju osnovne premise ovoga modela, Furman i Collibee (2014) na temelju rezultata petogodišnje longitudinalne studije o povezanosti (ne)normativnih romantičnih odnosa i psihološke prilagodbe dovode u pitanje relevantnost prethodnih navoda. Autori dolaze do zaključka da stupanj razvojne prikladnosti, odnosno (ne)normativnosti romantične uključenosti nije povezan s razinom različitih aspekata psihološke prilagodbe – konzumacijom sredstava ovisnosti te eksternaliziranim i internaliziranim problemima u ponašanju. Čini se važnim istaknuti i podatak prema kojemu se viša razina romantične uključenosti u adolescenciji u nekim slučajevima pokazala povezanom s lošijom psihološkom prilagodbom u datom trenutku, ali su pojedinci koji su iskazivali veću uključenost u romantične odnose tijekom adolescencije iskazivali bolju razinu psihološke prilagodbe u odrasloj dobi (Furman i Collibee, 2014). Ono što je važno imati na umu pri razmatranju prethodnih spoznaja jest činjenica da Furman i Collibee (2014) govore o stupnju romantične uključenosti (eng. *romantic involvement*), odnosno svojevrsnom intenzitetu samog odnosa, a ne pukom postojanju ili nepostojanju romantičnog odnosa. Uz sve navedeno, pojedina istraživanja pronalaze povezanost između problema mentalnog zdravlja i romantičnih odnosa u razvojno prikladnim odnosima i normativnim aktivnostima (Joyner i Udry, 2000; Steinberg i Davila, 2008). Sve navedeno navodi na zaključak kako povezanost između romantičnih

odnosa i mentalnog zdravlja adolescenata nije moguće objasniti samom uključenošću u (ne)normativne romantične odnose.

2.1.2. Model promjena u pažnji

Prema modelu promjena u pažnji (eng. *attention impairment model*) povezanost između problema mentalnog zdravlja i uključenosti u romantične odnose u adolescenciji moguće je objasniti činjenicom da uključenost u romantične odnose rezultira pomakom fokusa s ostalih značajnih aspekata života mlade osobe. Navedeno može prouzrokovati značajne gubitke i posljedično povećati vjerojatnost javljanja problema mentalnog zdravlja, u ovome slučaju depresivnih simptoma (Davila, 2008).

Joyner i Udry (2000), prikupljajući podatke u dvije vremenske točke (*National Longitudinal Study of Adolescent Health*), dolaze do zaključka da sudionici oba spola koji su u razdoblju između dva ispitivanja započeli neki oblik romantičnog odnosa iskazuju veću razinu depresivne simptomatologije od sudionika kod kojih to nije bio slučaj. Pri tom je važno istaknuti da su djevojke, općenito govoreći, znatno vulnerabilnije kada su romantični odnosi u pitanju, čime autori objašnjavaju činjenicu da djevojke iskazuju višu razinu depresivnih simptoma u odnosu na mladiće. Nadalje, autori navode da pojačana vulnerabilnost djevojaka i njihova podložnost problemima mentalnog zdravlja u romantičnim odnosima proizlazi iz pogoršanja odnosa s roditeljima i promjenama na akademskom planu. Jednaki su podaci dobiveni i na uzorku mladića, ali su u tom slučaju štetne psihosocijalne posljedice romantičnih odnosa bile vezane i uz stabilnost samog odnosa te broj romantičnih partnera. Odnosno, mladići su iskazivali značajnije depresivne simptome ako su nedavno prekinuli odnos ili ako su tijekom određenog perioda imali više različitih partnerica (Joyner i Udry, 2000).

2.1.3. Model stresa i strategija suočavanja

Model stresa i strategija suočavanja (eng. *stress and coping model*) utemeljen je na činjenici da su romantični odnosi u adolescenciji sami po sebi stresni te da pred adolescente postavljaju brojne izazove. Prema tome, ako adolescenti nemaju razvijene adekvatne strategije suočavanja, bit će podložniji problemima mentalnog zdravlja (Davila, 2008).

Davila, Stroud, Starr, Ramsay Miller, Yoneda i Hershenberg (2009) navode podatak prema kojem djevojke koje u razdoblju rane adolescencije sudjeluju u većem broju romantičnih aktivnosti (normativnih za njihovo razvojno razdoblje) imaju veću vjerojatnost za razvoj depresivnih simptoma. Povezanost ide i u drugome smjeru, odnosno viša razina depresivnih simptoma u navedenom je istraživanju predviđala porast uključenosti u romantične odnose i seksualne aktivnosti nakon godinu dana (Davila i sur., 2009). Kao moguće objašnjenje autori ističu nedostatnu razvijenost strategija suočavanja. Do sličnih spoznaja dolaze Steinberg i Davila (2008). Istražujući utjecaj roditeljske emocionalne dostupnosti, autori dolaze do podatka da je povezanost između depresivnih simptoma i romantičnih odnosa u ranoj adolescenciji bila značajnija kod djevojaka čiji su roditelji procijenjeni emocionalno nedostupnima. Zaključuju da djeca emocionalno nedostupnih roditelja usvajaju neadekvatne strategije suočavanja sa stresom koje potom prenose i na ostale odnose te tako postaju podložniji razvoju depresivnih simptoma u romantičnim odnosima koji, kao što je već istaknuto, predstavljaju značajan stresor u adolescenciji. Osim toga, Steinberg i Davila (2008) zaključuju da je povezanost depresivnih simptoma, romantičnih odnosa i strategija suočavanja moguće tumačiti i obrnutim redoslijedom. Odnosno, autori kao jedno od mogućih objašnjenja opisanih korelacija iznose mogućnost da depresivni adolescenti romantične odnose često koriste kao mehanizme suočavanja s vlastitim osjećajem neadekvatnosti i niskog samopoštovanja.

2.1.4. Model individualnih razlika

Model individualnih razlika (eng. *individual differences*) posljednji je u nizu predloženih modela razumijevanja povezanosti romantičnih odnosa i problema mentalnog zdravlja adolescenata koji u fokus stavlja obilježja ličnosti, obrasce interpersonalnog funkcioniranja i druga individualna obilježja samog pojedinca (Davila, 2008).

Kao jedan od značajnih individualnih čimbenika koji potencijalno mogu utjecati na povezanost između problema mentalnog zdravlja i romantičnih odnosa ističe se anksiozni tip privrženosti. Osobe s anksioznim tipom privrženosti, kao što je ranije spomenuto, često su vrlo potrebite, nametljive i na neki način „ovisne“ o svome partneru, ali su istovremeno u neprestanom strahu od odbijanja i napuštanja (Collins i Read, 1990). Brojna istraživanja romantičnih odnosa u odrasloj dobi potvrđuju povezanost između anksioznog tipa privrženosti, nezadovoljstva romantičnim odnosom i depresivnih simptoma (Davila i

Bradbury, 2001; Carnelley, Pietromonaco i Jaffe, 1994; prema Davila i sur., 2004). Sukladno podacima dobivenim na uzorku odraslih, Davila i sur. (2004) utvrđuju da adolescenti s anksioznim tipom privrženosti iskazuju više depresivnih simptoma u romantičnim odnosima te dolaze do zaključka da anksiozni tip privrženosti povećava vulnerabilnost adolescenata za razvoj depresivnih simptoma. U tom kontekstu važno je osvrnuti se na prethodno opisanu teoriju razvoja romantičnih odnosa koju iznose Furman i Wehner (1994, 1997). Uz već opisane razvojne karakteristike romantičnih odnosa u adolescenciji, autori govore o tzv. konceptu „stajališta“ (eng. „*views*“) kojeg je moguće definirati kao set predrasuda, uvjerenja i očekivanja o tome kakvi bi odnosi trebali biti, a koja proizlaze iz ranijih iskustava. „Stajališta“ uvjetuju obrasce interakcija u romantičnim odnosima, kao i interpretaciju tih interakcija. Polazeći od teorije privrženosti, Furman i Wehner (1994, 1997) definiraju tri tipa „stajališta“: sigurni, izbjegavajući i anksiozni. Važno je istaknuti da „stajališta“ mogu biti povezana s percipiranom kvalitetom romantičnog odnosa te, ako postoji diskrepanca između „stajališta“ i stvarnog stanja, povećava se vjerojatnost pojave depresivnih simptoma (Galliher i sur., 1998; prema Welsh i sur., 2003).

S aspekta individualnih razlika vrijedno je spomenuti istraživanja utjecaja interpersonalnih odnosa i interpersonalnog funkcioniranja među kojima se ističu kvaliteta romantičnih odnosa i konstrukt romantične kompetentnosti.

3. KVALITETA ROMANTIČNIH ODNOSA

Kvalitetu romantičnih odnosa moguće je definirati kao konstrukt multidimenzionalne prirode okarakteriziran različitim pozitivnim aspektima poput bliskosti, intimnosti, podrške i zahvalnosti, ali i negativnim aspektima poput konflikata (Ponti i sur., 2010). Ponti i sur. (2010) ističu pet dimenzija koje uvjetuju kvalitetu romantičnih odnosa polazeći od konceptualizacije kvalitete prijateljskih odnosa (Bukowski i sur., 1994; prema Ponti i sur., 2010):

- 1) druženje/zajedništvo (eng. *companionship*) se odnosi na količinu vremena koju romantični partneri dobrovoljno provode zajedno;
- 2) konflikt (eng. *conflict*) daje odgovor na pitanje frekventnosti nesuglasica u odnosima;
- 3) pomoć/podrška (eng. *help*) se tumači na dvije razine, pri čemu se prva razina referira na uzajamnu pomoć u užem smislu, a druga na zaštitu u nepravednim situacijama i konfliktima s drugim osobama;
- 4) sigurnost (eng. *security*) se odnosi na pouzdanost, stabilnost i povjerenje u odnosu te, općenito, na osjećaj snažne povezanosti i opstanka odnosa u situacijama nesuglasica i konflikata;
- 5) bliskost/privrženost (eng. *closeness*) je posljednja komponenta kvalitete romantičnih odnosa i obuhvaća domene romantičnih odnosa vezane uz osjećaj emocionalne povezanosti i privrženosti.

Connolly i Konarski (1994; prema Kansky i Allen, 2018) navode da kvaliteta veze može značajno utjecati na psihosocijalno funkcioniranje adolescenta. Primjerice, veze okarakterizirane kao konfliktne i „nezdrave“ mogu dovesti do razvoja neadekvatnih obrazaca ponašanja u romantičnim odnosima i tako postepeno pogoršati funkcioniranje adolescenta na psihosocijalnom području. S druge strane, kvalitetni romantični odnosi povezani su s brojnim povoljnim psihosocijalnim ishodima kao što su osjećaj kompetentnosti, pozitivne slike o sebi i percepcije socijalne podrške (Masten i sur., 1995; prema Kansky i Allen, 2018), a takvi odnosi u konačnici mogu rezultirati kvalitetnijim romantičnim odnosima u odrasloj dobi (Seiffge-Krenke, 2003).

Kao što je već ranije problematizirano, većina je istraživanja kvalitete romantičnih odnosa vezana uz partnerske veze u odrasloj dobi, dok su malobrojna istraživanja kvalitete ranih romantičnih iskustava uglavnom fokusirana na konflikte. Furman i Shomaker (2008) navode da adolescenti izvještavaju o više konfliktnih situacija s romantičnim partnerima, nego s roditeljima ili bliskim prijateljima, dok La Greca i Harrison (2005; prema Kansky i Allen, 2018) ističu da su upravo negativne interakcije u romantičnim odnosima značajan prediktor depresivnih simptoma u adolescenciji, pri tom naglašavaju da sam status veze nije moguće povezati s problemima mentalnog zdravlja. Nadalje, Harper i Welsh (2007) u vezu dovode određene komunikacijske obrasce i razinu simptoma depresivnosti. Točnije, autori ističu da oni pojedinci koji su skloni "samoutištavajućim" (eng. *self-silencing*) obrascima ponašanja, izvještavaju o generalno lošijoj komunikaciji s partnerom, češćem povlačenju i pokoravanju u situacijama konflikta te iskazuju višu razinu simptoma depresivnosti. Istovremeno, romantični partneri osoba sklonih "samoutišavanju" izvještavaju o višoj razini frustracije i neugode u komunikaciji s partnerom. Spomenute konstrukte i njihovu ulogu u predviđanju anksioznosti u romantičnim situacijama (eng. *dating anxiety*) istraživali su i La Greca i Mackey (2007). Autori navode da mladi koji percipiraju veći broj negativnih interakcija u svojim bliskim odnosima (prijatelji i romantični partneri), koji imaju manji broj prijatelja suprotnog spola te koji nemaju iskustvo romantičnog odnosa iskazuju veću razinu anksioznosti u romantičnim situacijama.

Osobito je važno spomenuti dvije longitudinalne studije o kvaliteti romantičnih odnosa te utjecaju iste na kasnija romantična iskustva i mentalno zdravlje mladih. U studiji koju su proveli Madsen i Collins (2011) nastojala se ispitati povezanost uključenosti u romantične odnose i kvalitete istih u dobi od 15 do 17.5 godina s kvalitetom romantičnih odnosa u ranoj odrasloj dobi. Autori navode da romantični odnosi u adolescenciji predviđaju kvalitetu romantičnih odnosa u ranoj odrasloj dobi, čak i kada su kontrolirana rana iskustva u drugim značajnim odnosima kao što su odnosi s roditeljima i vršnjacima. Naime, adolescenti koji su u razdoblju srednje adolescencije imali manje romantičnih iskustava ili koji su u toj dobi imali kvalitetnije veze, izvještavali su o kvalitetnijim vezama u ranoj odrasloj dobi, pri čemu su posebno isticali učinkovito pregovaranje u situacijama konflikta te odgovarajuće i pravovremeno iskazivanje brige od strane romantičnog partnera. Suprotno tome, mladi koji su izvještavali o brojnijim romantičnim iskustvima u srednjoj adolescenciji iskazivali su znatno više neugodnih emocija u interakcijama s partnerima u ranoj odrasloj dobi te su romantične odnose percipirali manje kvalitetnima (Madsen i Collins, 2011). Poveznicu između kvalitete

romantičnih odnosa i mentalnog zdravlja mladih izučavali su Kansky i Allen (2018). Autori polaze od pretpostavke da kvaliteta, a ne sama prisutnost, romantičnih odnosa u adolescenciji objašnjava razvoj problema mentalnog zdravlja tijekom određenog vremena. Temeljem rezultata provedene longitudinalne studije Kansky i Allen (2018) zaključuju da su hostilni obrasci komunikacije tijekom konfliktnih situacija u romantičnom odnosu u adolescenciji povezani s porastom internaliziranih problema u ponašanju u ranoj odrasloj dobi, kao što su anksioznost, sniženo raspoloženje i krivnja. S druge strane, percipirana podrška romantičnog partnera pokazala se povezanom sa smanjenjem eksternaliziranih ponašanja. Navedene podatke autori argumentiraju mogućnošću da kroz podršku partnera i kvalitetnije odnose u adolescenciji mladi usvajaju pozitivne obrasce komunikacije, konstruktivne strategije suočavanja sa stresom te adaptivne stilove rješavanja sukoba, a sve navedeno rezultira „zdravim“ shemama romantičnih odnosa te se pozitivno odražava na mentalno zdravlje mladih.

4. ROMANTIČNA KOMPETENTNOST

Romantičnu je kompetentnost moguće definirati kao interpersonalnu i emocionalnu kompetentnost manifestiranu u romantičnim okolnostima, a obuhvaća razmišljanja, osjećaje i otvorenost prema romantičnim odnosima, kao i razmatranja o vlastitim ponašanjima i sposobnostima u romantičnoj vezi (Davila i sur., 2007). Romantična kompetentnost uključuje niz komponenti, jedna od kojih je regulacija snažnih emocija. Regulacija emocija primarno se odnosi na mogućnost upravljanja emocijama, osobito onim neugodnima kao što su osjećaj anksioznosti i sniženog raspoloženja. Iduća komponenta odnosi se na socijalno-kognitivne sposobnosti adolescenta koje je najjednostavnije moguće opisati kao mogućnost kritičkog razmatranja socijalnih situacija i donošenje ispravnih odluka u istima (Grover, Nangle, Serwik i Zeff, 2007; prema Davila i sur., 2007). Osobito važne komponente romantične kompetentnosti jesu one vezane uz identitet i samopoimanje. Davila i sur. (2007) ističu da su neka od pitanja identiteta koja se naziru u romantičnom kontekstu sljedeća: što mi je važno, u čemu sam dobar, sviđam li se uopće drugima te što smijem pokazati drugima, a što je bolje ostaviti za sebe. Jasno je da sve navedeno formira sliku koju adolescent ima o sebi te utječe na njegov osjećaj vrijednosti i učinkovitosti. Takav smjer razmatranja romantične kompetentnosti slijedi Bouchey (2007) koja romantičnu kompetenciju definira upravo kroz prizmu samopercepcije. Osvrćući se na samopoimanje adolescenata u romantičnim odnosima, autorica nastoji razumjeti što je adolescentima važno u vezama, čemu teže, što žele i kako se procjenjuju u odnosu na druge. Pri tom ističe šest aspekata romantične kompetentnosti:

- 1) romantična privlačnost odnosi se na samopercipiranu sposobnost privlačenja potencijalnog romantičnog partnera i sudjelovanje u romantičnim aktivnostima;
- 2) seksualna kompetentnost uvjetuje iskustva i sigurnost u području seksualnosti;
- 3) komunikacija je vezana uz percipiranu mogućnost razmjene i raspravljanja o važnim informacijama s romantičnim partnerom;
- 4) održavanje romantičnog odnosa reflektira mogućnost samopercipiranih sposobnosti za ostanak u romantičnoj vezi;
- 5) ravnoteža i balans moći između partnera;
- 6) percepcija prihvaćanja od strane romantičnog partnera referira se na osjećaj razumijevanja i validacije u romantičnom odnosu.

Navedene domene bilježe stupanj samopercipirane poželjnosti, privlačnosti, prihvaćenosti i učinkovitosti u romantičnoj domeni života adolescenta. Bouchey (2007) zaključuje da je viša razina percipirane romantične kompetentnosti povezana s boljom psihološkom prilagodbom adolescenata te ističe da adolescenti kroz romantične aspekte života procjenjuju svoju vrijednost u odnosima (eng. *relational value*) što se potom odražava na njihovo mentalno zdravlje. Primjerice, polazeći od teorija razvoja romantičnih odnosa prema kojima se u kasnoj adolescenciji normativnim smatra uključenost u stabilan romantični odnos, komunikacija i održavanje romantičnih odnosa postaju ključnim domenama romantične kompetencije na temelju kojih adolescenti formiraju zaključak o vlastitoj vrijednosti. Navedeno se potom odražava na sliku koji adolescent ima o sebi te na njegovu ukupnu percepciju romantične kompetentnosti (Bouchey, 2007). Autorica zaključuje da je percepcija romantične nekompetentnosti u domenama fizičke privlačnosti, komunikacije i balansa moći povezana sa simptomima depresivnosti, socijalne anksioznosti i nižim samopouzdanjem, osobito među djevojkama.

Davila i sur. (2007) dodatno proširuju koncept romantične kompetentnosti, pri čemu temelje pronalaze u socijalno-kognitivnim modelima rješavanja sukoba, teoriji privrženosti i modelima regulacije emocije. Prva je komponenta romantične kompetentnosti sposobnost pojedinca da romantične odnose razmatra kao uzajame, uz uvažavanje prošlih iskustava i razumijevanje posljedičnosti. Druga komponenta odnosi se na mogućnost donošenja samostalnih odluka, pri čemu se ne narušava poštovanje prema samome sebi i drugima. Regulacija emocija u romantičnim iskustvima ističe se kao treća komponenta, a uključuje mogućnost prihvaćanja neželjenih ishoda, susprezanja ruminacije, održavanja pozitivne slike o sebi i samopouzdanja te sposobnost postizanja ravnoteže između vlastite individualnosti i bliskosti s partnerom (Davila i sur., 2007).

Značaj romantične kompetentnosti i razumijevanja iste proizlazi iz spoznaje da mladići i djevojke prolaze kroz slične procese u razvoju romantičnih odnosa u adolescenciji, no značajno variraju u odrednicama romantične kompetentnosti (Davila, Steinberg, Ramsay, Stroud, Starr i Yoneda, 2009) – kako zamišljaju romantičnu vezu, što im je važno, kako se ponašaju i kakva su njihova očekivanja od romantičnog odnosa. Prema tome, Davila i sur. (2009) zaključuju da romantični odnosi u adolescenciji mogu potpuno različito utjecati na djevojke i mladiće. Navedene rodne razlike dobro ilustrira studija koju su proveli Shulman, Walsh, Weisman i Schelyer (2009). Autori su ispitujući povezanost romantičnih iskustava, seksualnih ponašanja i depresivnih simptoma, između ostalog, došli do zaključka da je

seksualno ponašanja u kratkoročnim romantičnim vezama kod mladića bilo povezano s nižom razinom depresivnih simptoma, dok je kod djevojaka ta povezanost bila obrnuta. Nadalje, autori zaključuju da su kratkotrajne veze bez očekivanja daljnjeg razvoja odnosa normativne za mladiće u adolescenciji, dok djevojke češće od odnosa očekuju intimnost i dugoročnost.

Sumirajući navedeno, ističe se nužnost sagledavanja šire slike pri razmatranju romantičnih iskustava u adolescenciji – i uključenosti u romantični odnos i kvalitete odnosa, što se potom značajno održava na ukupno romantično samopoimanje adolescenta (Connolly i Konarksi, 1994; Harter, 1999; prema Kansky i Allen, 2018) te doživljaj romantične i generalne kompetentnosti (Masten i sur., 1995; prema Kansky i Allen, 2018), a u konačnici i na mentalno zdravlje adolescenata.

5. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja je ispitati ulogu nekih odrednica romantičnih odnosa, kvalitete romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja u razumijevanju internaliziranih problema maturanata Grada Zagreba. Rezultati ovoga istraživanja mogu pružiti važne praktične implikacije u planiranju intervencija za mlade s fokusom na razvoj interpersonalnih vještina i prevenciju problema mentalnog zdravlja.

U skladu s ciljem istraživanja postavljaju se sljedeći istraživački problemi i hipoteze:

Problem 1: Ispitati uključenost u romantične odnose, neke odrednice romantičnih iskustava i percipiranu važnost romantičnih odnosa maturanata.

Hipoteza 1.1.: S obzirom na to da je ovo pitanje eksplorativnog karaktera, ne pretpostavlja se odgovor na pitanje o uključenosti u romantične odnose („*status veze*“) i nekim odrednicama romantičnih iskustava (trajanje romantičnog odnosa, frekvencija „*dejtanja*“, način upoznavanja romantičnih partnera, opće zadovoljstvo romantičnim odnosom te iskustvo verbalnog i fizičkog nasilja u romantičnom odnosu) zagrebačkih maturanata, već će se na taj problem odgovoriti samim istraživanjem.

Problem 2: Ispitati rodne razlike u uključenosti u romantične odnose, odrednicama romantičnih iskustava i percipiranoj važnosti romantičnih odnosa maturanata.

Hipoteza 2.1.: Pretpostavlja se da će postojati rodne razlike u uključenosti u „*statusu veze*“, pri čemu će veći broj djevojaka izvještavati o uključenosti u romantični odnos u odnosu na mladiće.

Hipoteza 2.2.: Pretpostavlja se da će postojati rodne razlike u trajanju romantičnog odnosa, frekvenciji „*dejtanja*“, općem zadovoljstvu romantičnim odnosom te odrednicama kvalitete veze, kao i u iskustvu verbalnog i fizičkog nasilja na način da će djevojke, u odnosu na mladiće, izvještavati o dugotrajnijim vezama, većem općem zadovoljstvu romantičnim odnosom te će postizati više rezultate na dimenzijama *sigurnosti*, *bliskosti/privrženosti*, *zajedništva*, *pomoći i podrške*, ali i *konflikata*. Jednako tako, djevojke će u odnosu na mladiće češće izvještavati o iskustvu verbalnog i fizičkog nasilja.

Hipoteza 2.3.: Pretpostavlja se da će postojati rodne razlike u percipiranoj važnosti romantičnih odnosa, pri čemu će djevojke romantične odnose percipirati važnijima u odnosu na mladiće.

Problem 3: Ispitati postoji li povezanost između uključenosti u romantične odnose („*status veze*“) i nekih oblika internaliziranih problema te postoje li rodne razlike u tom odnosu.

Hipoteza 3.1.: Pretpostavlja se da će uključenost u romantične odnose („*status veze*“) biti negativno povezana s rezultatima na sve tri subskale na Skali depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS-21). Odnosno, maturanti koji izvještavaju o uključenosti u neki oblik romantičnog odnosa generalno će postizati niže rezultate na subskali anksioznosti, subskali depresivnosti i subskali stresa

Hipoteza 3.2.: Pretpostavlja se da će postojati rodne razlike u povezanosti između uključenosti u romantične odnose („*statusa veze*“) i nekih oblika internaliziranih problema na način da će odnos između „*statusa veze*“ i rezultata na subskalama depresivnosti, anksioznosti i stresa biti izraženiji kod djevojaka u odnosu na mladiće.

Problem 4: Ispitati postoji li povezanost između kvalitete romantičnih odnosa i nekih oblika internaliziranih problema te provjeriti rodne razlike u tom odnosu.

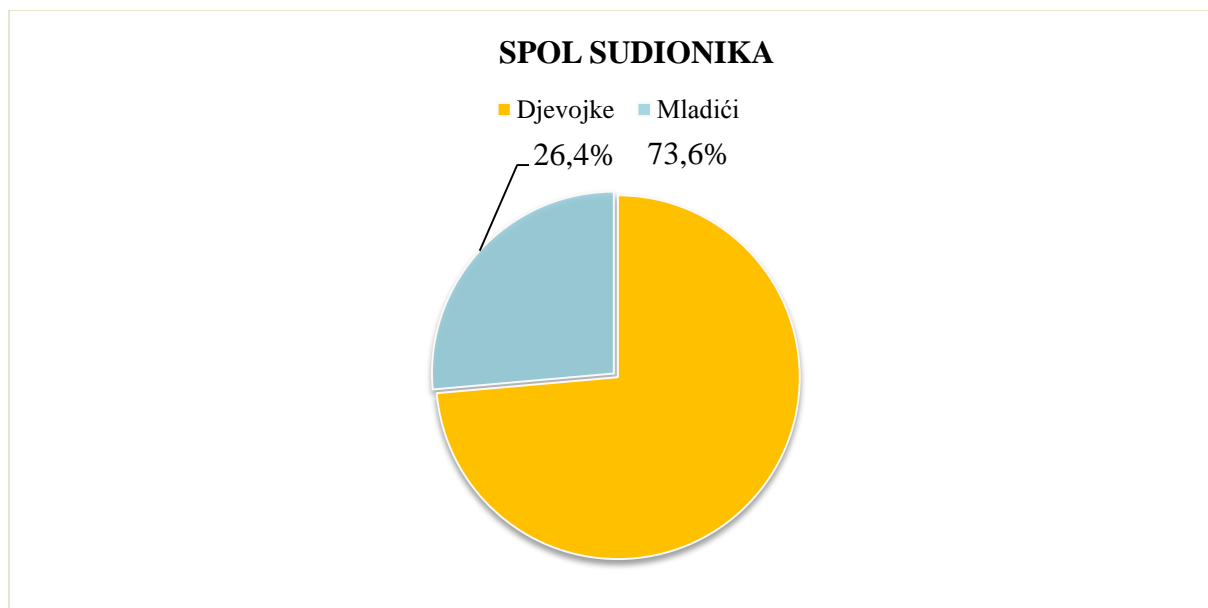
Hipoteza 4.1.: Pretpostavlja se da će viši rezultati na *dimenziji zajedništva, sigurnosti, pomoći i podrške* te *bliskosti/privrženosti*, koji upućuju na višu razinu kvalitete veze, biti negativno povezan s rezultatima na sve tri subskale na Skali depresivnosti, anksioznosti i stresa, dok će rezultati na *dimenziji konflikta* na Skali kvalitete romantičnih odnosa biti pozitivno povezani s višim rezultatima na sve tri subskale na Skali depresivnosti, anksioznosti i stresa.

Hipoteza 4.2.: Pretpostavlja se da će postojati rodne razlike u povezanosti između dimenzija kvalitete romantičnih odnosa i subskala depresivnosti, anksioznosti i stresa na način da će taj odnos biti izraženiji kod djevojaka u odnosu na mladiće.

6. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

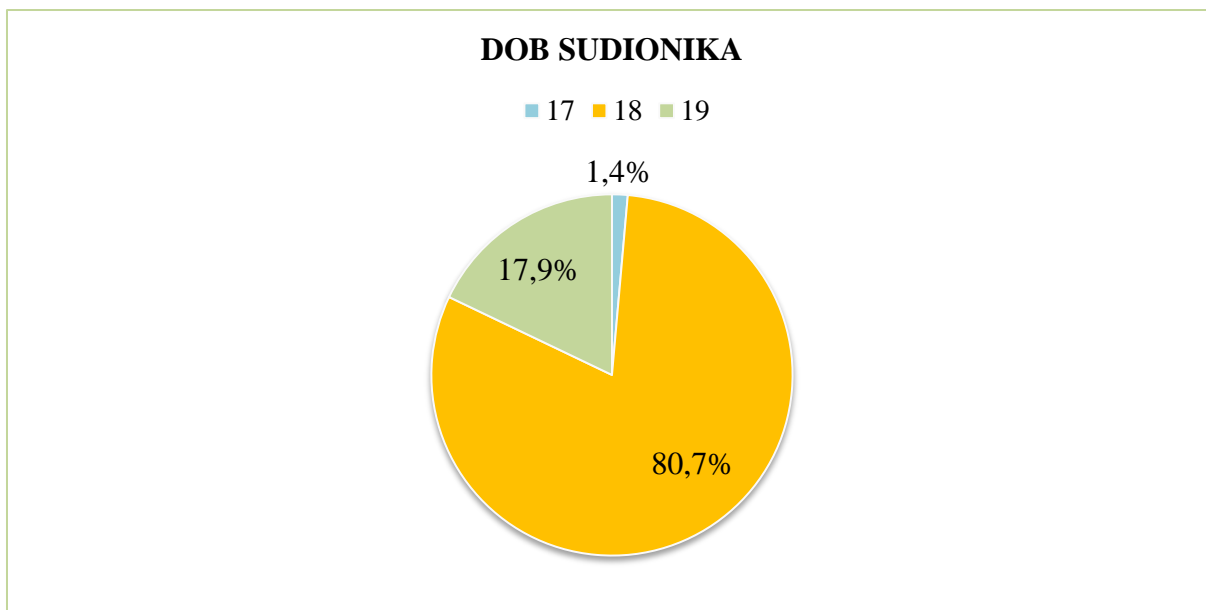
6.1. Sudionici istraživanja

Istraživanjem je obuhvaćen prigodni uzorak od 140 maturanata zagrebačkih srednjih škola, pri čemu je u istraživanju sudjelovalo znatno više djevojaka (N=103; 73,6%) u odnosu na mladiće (N=37; 26,4%) (Slika 1).

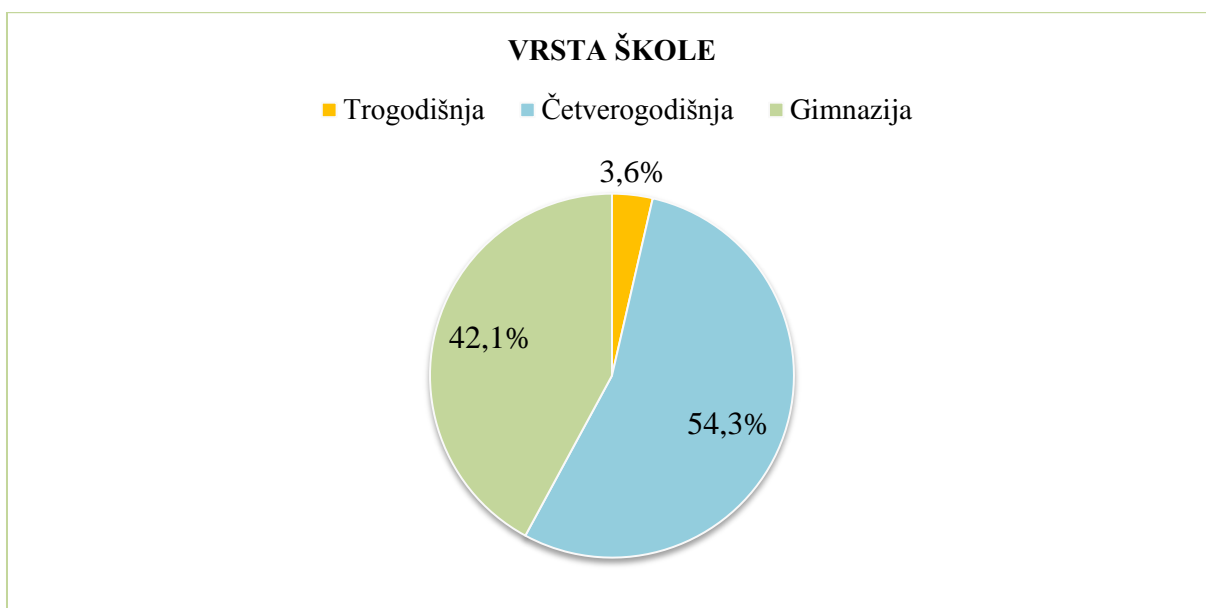
Slika 1. Udio sudionika istraživanja po spolu

Kada je u pitanju dob sudionika, istraživanjem je obuhvaćeno 113 osamnaestogodišnjaka (80,7%), 25 devetnaestogodišnjaka (17,9%) i 2 sedamnaestogodišnjaka (1,4%) (Slika 2). Prosječna dob sudionika iznosila je $M=18,16$.

Slika 2. Udio sudionika istraživanja po dobi

S obzirom na vrstu srednje škole, 76 sudionika pohađalo je četverogodišnju strukovnu srednju školu (54,3%), 59 sudionika pohađalo je gimnaziju (42,1%), a samo je 5 sudionika bilo iz trogodišnjih strukovnih srednjih škola (3,6%) (Slika 3).

Slika 3. Udio sudionika istraživanja s obzirom na vrstu srednje škole

6.2. Način prikupljanja podataka

Ovo je istraživanje provedeno u online obliku putem platforme *Google Forms*. Upitnik je bio aktivan od 26. travnja do 24. svibnja 2021. godine. Radi pronalaska sudionika Upitnik je distribuiran u *Facebook* grupi „Maturanti 2020/2021“. Također, radi prikupljanja dodatnih sudionika Upitnik je distribuiran tehnikom „snježne grude“ tako da su administratori spomenute grupe zamoljeni da Upitnik prosljede svojim poznicima. Osim toga, kontaktirani su stručni suradnici i profesori u nekoliko zagrebačkih srednjih škola koji su Upitnik distribuirali u privatne *Facebook* i *Microsoft Teams* grupe maturanata. Kontaktirani su stručni suradnici u II. gimnaziji te Elektrostrojarskoj obrtničkoj školi u Zagrebu.

Predviđeno vrijeme ispunjavanja Upitnika bilo je 15 minuta, a sudjelovanje u istraživanju bilo je u potpunosti dobrovoljno i anonimno te se u svakom trenutku moglo odustati od ispunjavanja. U uvodu samoga Upitnika sudionicima je objašnjena svrha i cilj istraživanja, predviđeno trajanje, dobrovoljnost i anonimnost prilikom ispunjavanja, kao i činjenica da će se svi odgovori analizirati na grupnoj razini. S obzirom na to da ovo istraživanje u fokusu ima mlade i njihovo mentalno zdravlje, na kraju Upitnika sudionicima su ostavljene informacije o mjestima na kojima mogu potražiti psihološku pomoć te su navedeni korisni internetski portali i platforme koje u fokusu imaju navedene teme.

6.3. Mjerni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja korištena su dva standardizirana mjerna instrumenta: Skala kvalitete romantičnih odnosa (eng. *Romance Qualities Scale*, Ponti, Guarnieri, Smorti i Tani, 2010) za samoprocjenu kvalitete romantičnih odnosa u adolescenciji te skraćena verzija Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa (eng. *Depression Anxiety Stress Scale* (DASS-21), Lovibond i Lovibond, 1995) za ispitivanje internaliziranih problema.

6.3.1. Skala kvalitete romantičnih odnosa

Skala kvalitete romantičnih odnosa (eng. *Romance Qualities Scale* (RQS), Ponti i sur., 2010) modificirana je verzija Skale kvalitete prijateljskih odnosa (eng. *Friendship Qualities Scale*, Bukowski i sur., 1994; prema Ponti i sur., 2010). Originalna se skala sastoji od 22 čestice raspoređene u 5 subskala. Za potrebe ovog diplomskog rada Skala je prevedena na hrvatski jezik te je korištena modificirana verzija sastavljena od 23 čestice koje sudionici

vrednuju na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva, pri čemu 1 znači „u potpunosti netočno“, a 5 „u potpunosti točno“. Subskale konflikta (npr. „Moj dečko/cura i ja ponekad se prepiremo“), pomoći i podrške (npr. *Moj dečko/cura mi pomaže da se suočim s određenim teškoćama*“), sigurnosti (npr. „Kada me nešto muči, mogu to podijeliti sa svojom/svojim curom/dečkom, čak i kada se radi o nečemu što ne mogu reći nikom drugom“) te bliskosti/privrženosti (npr. „Osjećam se sretno kada sam sa svojim/svojom dečkom/curom“) obuhvaćaju 5 čestica, dok subskalu zajedništva čine 3 čestice (npr. „Moj dečko/cura i ja provodimo svaki slobodan trenutak zajedno“).

S obzirom na to da je skala tek prevedena na hrvatski jezik, ispitane su njezine metrijske karakteristike te je utvrđeno da subskale pokazuju odgovarajući stupanj unutarnje konzistencije. Koeficijent pouzdanosti (*Cronbachov α koeficijent*) za pojedine dimenzije iznosi 0,72 (subskala konflikta); 0,59 (subskala zajedništva); 0,90 (subskala pomoći i podrške); 0,72 (subskala sigurnosti) te 0,90 (subskala bliskosti/privrženosti). Za usporedbu, koeficijenti pouzdanosti u originalnoj skali (Ponti i sur., 2010) iznosili su 0,74 (subskala konflikta); 0,61 (zajedništvo); 0,82 (pomoć i podrška); 0,69 (sigurnost) te 0,74 (bliskost/privrženost).

6.3.2. Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa

Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa – DASS-21 (eng. *Depression Anxiety Stress Scale* (DASS-21), Lovibond i Lovibond, 1995) sastoji se od 21 čestice raspoređene u tri subskale – *subskala depresivnosti*, *subskala anksioznosti* i *subskala stresa*, pri čemu svaku od spomenutih subskala čini 7 čestica. Subskala depresivnosti uključuje varijable poput disforije, beznadnosti, nedostatka interesa, apatije i vlastitog obezvrjeđivanja (npr. „Osjećao/la sam da se nemam čemu veseliti“). Subskala anksioznosti uključuje situacijsku anksioznost i pobuđenost autonomnog živčanog sustava (npr. „Imao/la sam poteškoća s disanjem“), dok subskala stresa obuhvaća pokazatelje uznemirenosti, nestrpljenja, poteškoća opuštanja i slično (npr. „Bilo mi je teško smiriti se“). Skala je Likertovog tipa s četiri stupnja – od 0 – „uopće se ne odnosi na mene“, do 3 – „potpuno se odnosi na mene“.

Kada su u pitanju psihometrijske karakteristike, koeficijenti pouzdanosti (*Cronbachov α koeficijent*) za spomenute subskale u ovom istraživanju iznose 0,88 (subskala depresivnosti), 0,83 (subskala anksioznosti) i 0,87 (subskala stresa). Navedeni podaci konzistentni su

podacima dobivenim u drugim istraživanjima gdje se koeficijent pouzdanosti pojedinih skala uglavnom kreće između 0,80 i 0,95 (Jovanović, Gavrilov-Jerković, Žuljević i Brdarić, 2014).

Uz opisane Skale, sudionicima ovog diplomskog istraživanja postavljena su pitanja o općim demografskim karakteristikama i iskustvima romantičnih odnosa, a obuhvaćena su sljedeća obilježja: dob, spol, trenutni status veze („*da*“/“*ne*“), općenito zadovoljstvo trenutnom vezom procijenjeno skalom Likertova tipa – od 1 („*jako nezadovoljan/na*“) do 5 („*jako zadovoljan/na*“), učestalost iskustva „*dejtanja*“ u proteklih 6 mjeseci (*ni jednom, 1-2 puta, 2-5 puta ili više od 5 puta*), načini upoznavanja romantičnih partnera (*online, u školi, preko zajedničkih prijatelja, u izlascima*) te iskustvo fizičkog ili verbalnog nasilja u romantičnim odnosima („*da*“/“*ne*“). Također, na kraju Upitnika postavljena su pitanja o percepciji romantičnih odnosa od strane samih sudionika. Prethodno je uključivalo pitanja o doživljenoj važnosti romantičnih odnosa te subjektivnoj procjeni utjecaja koji romantični odnosi imaju na mentalno zdravlje i sliku o sebi. Sudionici su navedene tvrdnje procjenjivali na skali Likertova tipa od 1 – „*nimalo se ne odnosi na mene*“ do 5 – „*u potpunosti se odnosi na mene*“.

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

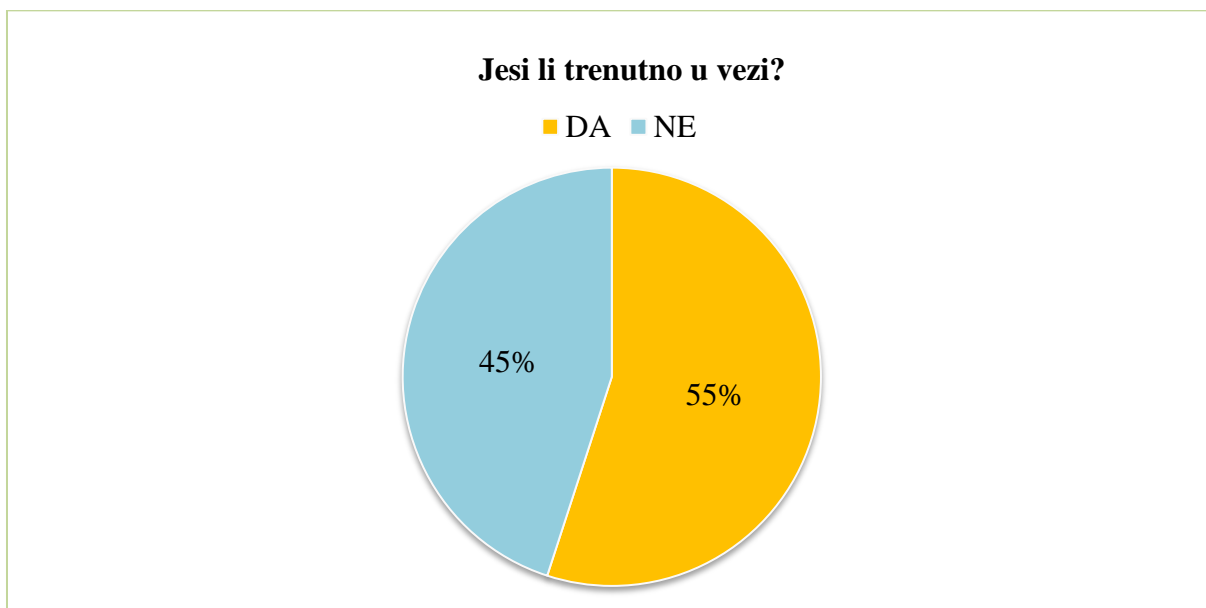
Podaci prikupljeni istraživanjem analizirani su u statističkom programu SPSS, verzija 23.

Dobiveni rezultati istraživanja podijeljeni su u četiri područja: uključenost u romantične odnose i odrednice romantičnih iskustava, uz osvrt na romantično samopoimanje mladih definirano kroz percepciju važnosti romantičnih odnosa zagrebačkih maturanata; rodne razlike u odrednicama romantičnih iskustava i percepciji važnosti romantičnih odnosa; povezanost uključenosti u romantične odnose („*status veze*“) i nekih oblika internaliziranih problema te povezanost između odrednica kvalitete romantičnih odnosa i nekih oblika internaliziranih problema mladih.

7.1. Uključenost u romantične odnose, romantična iskustva mladih i percipirana važnost romantičnih odnosa

Kako bi se odgovorilo na prvi istraživački problem koji se odnosi na uključenost u romantične odnose i dobilo uvid u neke odrednice romantičnih iskustava zagrebačkih maturanata, provedena je deskriptivna analiza.

Uključenost u romantične odnose definirana je kao samoprocijenjen „*status veze*“, odnosno, maturantima nije ponuđena definicija romantičnih odnosa i iskustava. U romantične odnose uključeno je 77 maturanata (55%), dok njih 63 (45%) trenutno nije u romantičnoj vezi. Rezultati uključenosti u romantične odnose („*status veze*“) prikazani su na Slici 4.

Slika 4. Uključenost u romantične odnose

Kada su u pitanju neke odrednice romantičnih iskustava, istraživanjem je obuhvaćeno trajanje romantičnih odnosa, opće zadovoljstvo trenutnim romantičnim odnosom, frekvencija „dejtanja“ u posljednjih 6 mjeseci, načini upoznavanja trenutnih i potencijalnih romantičnih partnera te iskustvo fizičkog i verbalnog nasilja u aktualnim ili prošlim partnerskim odnosima. Iako je na prethodno pitanje o uključenosti u romantični odnos 77 maturanata odgovorilo potvrdno, o trajanju neke vrste romantičnog odnosa izvještava 87 sudionika. Pretpostavlja se da navedena razlika proizlazi iz subjektivne definicije romantičnih odnosa. Prema tome, od ukupno 87 mladih koji izvještavaju o nekom obliku romantičnog odnosa, tek ih je 8% u vezi mjesec dana ili kraće, 36,8% u vezi je duže od godinu dana, a najveći postotak maturanata, njih 55,2%, u vezi je koja traje nekoliko mjeseci do godinu dana (Tablica 1.).

Tablica 1. Trajanje trenutnog romantičnog odnosa

„Ako si u vezi, koliko dugo taj odnos traje?“		
	N	%
Mjesec dana ili kraće	7	8%
Nekoliko mjeseci do godinu dana	48	55,2%
Duže od godinu dana	32	36,8%

Frekvencija „dejtanja“ iduća je ispitivana odrednica romantičnih odnosa te je u uputama definirano da se pitanje odnosi na broj osoba s kojima su sudionici istraživanja izašli na „dejt“ u posljednjih 6 mjeseci. Važno je istaknuti da 25,7% mladih nije odgovorilo na navedeno pitanje. Zbog definicije „dejtanja“ iznesene u uputama, pretpostavlja se da se radi o maturantima koji su trenutno u romantičnoj vezi dužoj od 6 mjeseci. Rezultati su prikazani u Tablici 2. Iz spomenute Tablice proizlazi da je najveći broj maturanata u proteklih 6 mjeseci izašao na „dejt“ s jednom ili dvije osobe (25%). Čak 23,6% maturanata nije bilo na „dejt“ u proteklih 6 mjeseci, 10,7% sudionika izašlo je na „dejt“ između 2 i 5 puta, a njih 15% više od 5 puta.

Tablica 2. Frekvencija „dejtanja“ u posljednjih 6 mjeseci

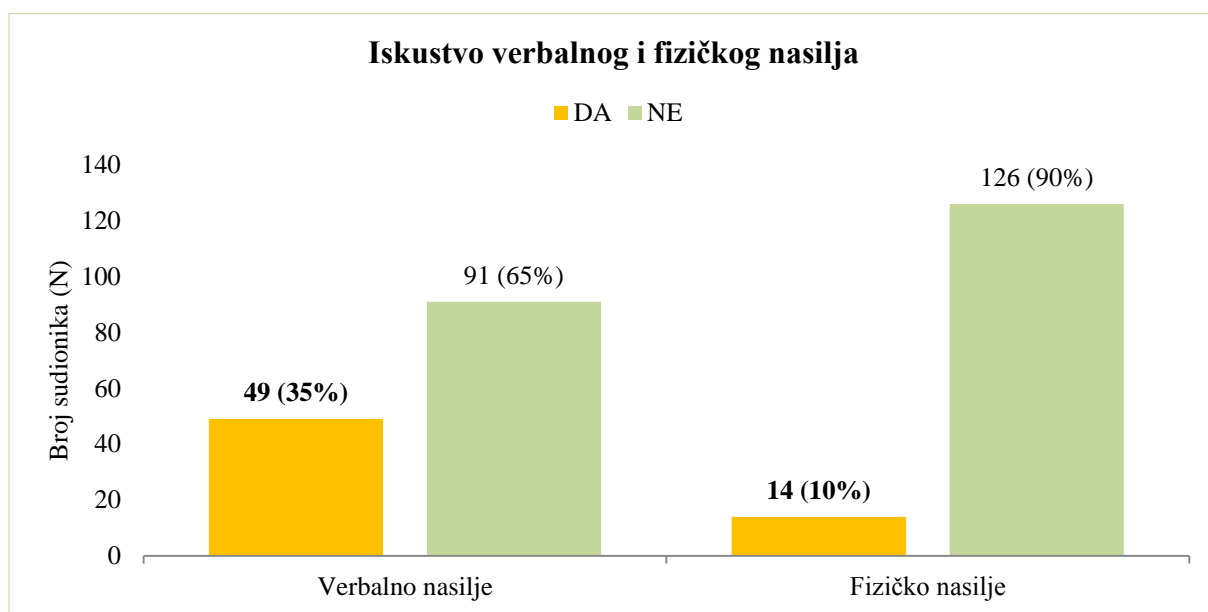
„Koliko si puta u proteklih 6 mjeseci izašao/izašla s nekime na 'dejt'?“		
	N	%
Ni jednom	33	23,6%
1-2 puta	35	25%
2-5 puta	15	10,7%
Više od 5 puta	21	15%
Neodgovoreno	36	25,7%

Što se tiče upoznavanja trenutnih i potencijalnih romantičnih partnera, čak 52,1% maturanata kao primarni način navodi poznanstva putem zajedničkih prijatelja. Osim toga, 20,7% mladih romantične partnere upoznaje u izlascima, nakon čega slijede *online* poznanstva o kojima izvještava 17,1% sudionika. Najmanje je zastupljeno upoznavanje u školi (6,4%), dok 1,4% maturanata navodi upoznavanje kroz različite slobodne aktivnosti kao što su folklor i sport, a 2,1% ističe kombinaciju svih navedenih načina. Rezultati su prikazani u Tablici 3.

Tablica 3. Načini upoznavanja romantičnih partnera

„Kako najčešće upoznaješ osobe s kojima si u nekoj vrsti romantičnog odnosa?“		
	N	%
Online	24	17,1%
U izlascima	29	20,7%
Preko zajedničkih prijatelja	73	52,1%
U školi	9	6,4%
Ostalo (sport, folklor)	2	1,4%
Na različite navedene načine	3	2,1%

Uz navedeno, kao bitna odrednica romantičnih iskustava u adolescenciji, ispitivano je iskustvo verbalnog nasilja (ponižavanje, psovanje ili vrijeđanje) i fizičkog nasilja (namjerno šamaranje, guranje ili udaranje). Od ukupnog broja sudionika, čak 35% (N=49) navodi iskustvo verbalnog nasilja, dok nezanemariv udio od 10% (N=14) ističe iskustvo fizičkog nasilja. Rezultati su prikazani na Slici 5.

Slika 5. Iskustvo verbalnog i fizičkog nasilja u romantičnim odnosima

Opće zadovoljstvo trenutnim romantičnim odnosom ispitivano je skalom Likertova tipa od 5 stupnjeva, pri čemu je 1 značilo „jako nezadovoljan/na“, a 5 „jako zadovoljan/na“. Deskriptivni pokazatelji općeg zadovoljstva romantičnim odnosom prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. Opće zadovoljstvo romantičnim odnosom

„Koliko ste zadovoljni trenutnom romantičnom vezom?“				
	N (%)	M	SD	Min/Max
Jako nezadovoljan	2 (2,3%)			
Nezadovoljan	/			
Niti zadovoljan, niti nezadovoljan	7 (8,1%)	4,51	0,61	Min.=1 Max.=5
Zadovoljan	20 (23,3%)			
Jako zadovoljan	57 (66,3%)			

Iz Tablice 4. vidljivo je da je prosječan rezultat na pitanje o općem zadovoljstvu trenutnim romantičnim odnosom $M=4,51$. Minimalan rezultat koji se postiže je 1, a maksimalan je 5. Od 86 sudionika koji su odgovorili na navedeno pitanje, čak 66,3% jako je zadovoljno romantičnim odnosom, a 23,3% je zadovoljno. S druge strane, svega 10,4% maturanata nezadovoljno je romantičnim odnosom ili pak nisu ni zadovoljni, ni nezadovoljni.

Kada su u pitanju odrednice kvalitete romantičnih odnosa, u Tablici 5. prikazane su središnje vrijednosti dobivene na pojedinim dimenzijama Skale kvalitete romantičnih odnosa (eng. *Romance Qualities Scale*). Prosječan rezultat koji sudionici postižu na dimenziji zajedništva je $M=3,84$ ($SD=0,93$). Na dimenziji sigurnosti aritmetička sredina iznosi $M=4,05$ ($SD=0,77$), dok je na dimenziji pomoći i podrške $M=4,34$ ($SD=0,92$). Prosječan je rezultat na dimenziji bliskosti/privrženosti $M=4,50$ ($SD=0,84$), a na dimenziji konflikta $M=2,28$ ($SD=0,77$). Navedeno upućuje na zaključak da sudionici u prosjeku postižu najviše rezultate na dimenzijama bliskosti te pomoći i podrške, a najniže na dimenziji konflikta.

Tablica 5. Središnje vrijednosti na dimenzijama Skale kvalitete romantičnih odnosa

	Min.	Max.	M	SD
Dimenzija zajedništva	1	5	3,84	0,93
Dimenzija sigurnosti	2	5	4,05	0,77
Dimenzija pomoći i podrške	1	5	4,34	0,92
Dimenzija bliskosti	1	5	4,50	0,84
Dimenzija konflikta	1	5	2,28	0,77

Kako bi se odgovorilo na prvi istraživački problem važno je osvrnuti se na percipiranu važnost romantičnih odnosa i romantičnih iskustava maturanata. U Tablici 6. prikazana je distribucija frekvencija za svaku od tvrdnji kojima se ispitala važnost romantičnih odnosa i doživljaj utjecaja istih. Iz spomenute Tablice vidljivo je da se čak 61,5% maturanata uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom da romantični odnosi utječu na sliku koju imaju o sebi i njihovo samopouzdanje („*Smatram da romantični odnosi utječu na sliku koju imam o sebi i moje samopouzdanje*“), dok gotovo jednak postotak (60%) smatra da romantične veze utječu na njihovo mentalno zdravlje („*Smatram da romantični odnosi utječu na moje mentalno zdravlje*“). Važno je istaknuti da većina sudionika, njih 74,3%, ističe da se tvrdnja „*Radije bih bio/la u vezi u kojoj nisam zadovoljan/na nego 'solo'*“ nimalo ili samo donekle odnosi na njih. Nadovezujući se na prethodno, važno je istaknuti podvojenost sudionika oko slaganja s tvrdnjom: „*Smatram da imam bolju sliku o sebi kada sam u vezi*“. Više od 49% maturanata navodi da se u potpunosti ili djelomično slaže sa spomenutom tvrdnjom, a 17,1% smatra da se tvrdnja niti odnosi, niti ne odnosi na njih. Istovremeno, 33,6% maturanata navodi da se nimalo ili samo djelomično slažu s prethodnom tvrdnjom. Nadalje, više od polovine

sudionika (52,1%) ističe da se ne slažu s tvrdnjom da se bolje osjećaju kada su „solo“ ili u neobveznom odnosu („*Bolje se osjećam kada sam 'solo' ili u neobveznom odnosu*“), ali u isto vrijeme više od četvrtine maturanata (26,4%) se uglavnom ili u potpunosti slaže s istom tvrdnjom. Osvrćući se na podvojenost odgovora, zanimljivo je da su na tvrdnji „*Važno mi je biti u romantičnom odnosu (u vezi ili barem 'dejtati' s nekime)*“ podjednako zastupljeni odgovori „*nimalo se ne odnosi na mene*“/“*donekle se odnosi na mene*“ (34,2%) i „*uglavnom se odnosi na mene*“/“*u potpunosti se odnosi na mene*“ (38,6%).

Tablica 6. Distribucija frekvencija na tvrdnjama o percipiranoj važnosti romantičnih odnosa

TVRDNJA	STUPANJ SLAGANJA (%)				
	Nimalo se ne odnosi na mene	Donekle se odnosi na mene	Niti se odnosi, niti se ne odnosi na mene	Uglavnom se odnosi na mene	U potpunosti se odnosi na mene
„ <i>Važno mi je biti u romantičnom odnosu (u vezi ili barem „dejtati“ s nekime.</i> “	17,1	17,1	27,1	23,6	15,0
„ <i>Bolje se osjećam kada sam „solo“ ili u neobveznom odnosu.</i> “	30,0	22,1	21,4	15,0	11,4
„ <i>Radije bih bio/la u bilo kakvoj vezi nego 'solo'</i> “	65,7	8,6	13,6	7,9	4,3
„ <i>Smatram da romantični odnosi utječu na moje mentalno zdravlje.</i> “	9,3	10,0	20,7	23,6	36,4
„ <i>Smatram da romantični odnosi utječu na sliku koju imam o sebi i moje samopouzdanje.</i> “	15,0	10,7	12,9	28,6	32,9
„ <i>Smatram da imam bolju sliku o sebi kada sam u vezi.</i> “	27,9	5,7	17,1	20,0	29,3

7.2. Rodne razlike u uključenosti u romantične odnose, romantičnim iskustvima mladih i percipiranoj važnosti romantičnih odnosa

Prije testiranja hipoteza vezanih uz drugi istraživački problem, Kolmogorov-Smirnovljev testom provjerena je normalnost distribucija uključenih varijabli. K-S testom utvrđeno je da sve distribucije značajno odstupaju od normalne ($p < ,05$). Sukladno navedenom, kako bi se provjerile rodne razlike u „*statusu veze*“, odrednicama romantičnih iskustava mladih i percipiranoj važnosti romantičnih odnosa proveden je Medijan test.

Tablica 7. prikazuje rezultate Medijan testa za varijablu uključenosti u romantične odnose i neke odrednice romantičnih iskustava. Vezano uz varijablu uključenosti u romantične odnose („*status veze*“), iz Tablice 7. vidljivo je da ne postoji statistički značajna razlika u uključenosti u romantične odnose između mladića i djevojaka ($X^2(1, N=140)=1,67, p > ,05$). Osvrćući se na odrednice romantičnih iskustava, Medijan testom utvrđeno je da ne postoji statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u trajanju romantičnih odnosa ($X^2(1, N=87)=0,51, p > ,05$), ali je statistički značajna razlika zamijećena u frekvenciji „*dejtanja*“ ($X^2(1, N=104)=9,06, p < ,05$). Točnije, djevojke su u posljednjih 6 mjeseci u prosjeku manje „*dejtale*“ u odnosu na mladiće.

Tablica 7. Rezultati Medijan testa za varijablu uključenosti u romantične odnose i neke odrednice romantičnih iskustava

	X^2	<i>df</i>	<i>p</i>
„Status veze“	1,67	1	$p=,27$
	<i>djevojke</i>		<i>mladići</i>
> median	43		20
< = median	60		17
Trajanje romantičnog odnosa	0,51	1	$p=,47$
	<i>djevojke</i>		<i>mladići</i>
> median	26		6
< = median	41		14
Frekvencija „dejtanja“	9,06	1	$p=0$
	<i>djevojke</i>		<i>mladići</i>
> median	19		17
< = median	55		13

Kako bi se testirao odnos spola te općeg zadovoljstva romantičnim odnosom i iskustva fizičkog i verbalnog nasilja, proveden je hi-kvadrat test.

U Tablici 8. prikazani su rezultati hi-kvadrat testa za varijable roda te iskustva verbalnog nasilja (psovanje, ponižavanje ili vrijeđanje) i fizičkog (guranje, šamaranje i udaranje) nasilja.

Tablica 8. Krostabulacija i hi-kvadrat test za varijable roda i iskustva verbalnog te fizičkog nasilja

Rod * Iskustvo verbalnog nasilja (dobivena/očekivana vrijednost)		
	DA	NE
<i>djevojke</i>	42/36,10	61/67
<i>mladići</i>	7/13	30/24,10
X²	df	p
5,72	1	p=,01
Rod * Iskustvo fizičkog nasilja (dobivena/očekivana vrijednost)		
	DA	NE
<i>djevojke</i>	13/10,30	90/92,70
<i>mladići</i>	1/3,70	36/33,30
X²	df	p
2,98	1	p>,09

Iz Tablice 8. proizlazi da postoji statistički značajna rodna razlika na varijabli iskustva verbalnog nasilja ($X^2(1, N=140)=5,72, p<,05$), pri čemu djevojke češće izvještavaju u takvim iskustvima u odnosu na mladiće. Kada je u pitanju iskustvo fizičkog nasilja, nije pronađena statistički značajna razlika s obzirom na spol sudionika ($X^2(1, N=140)=2,98, p>,05$).

Jednako tako, provjerene su rodne razlike u općem zadovoljstvu romantičnim odnosom, no nije pronađena statistički značajna razlika s obzirom na spol sudionika ($X^2(3, N=86)=3,03, p>,05$).

Rodne razlike na dimenzijama kvalitete romantičnih odnosa, kao idućih važnih odrednica romantičnih iskustava mladih, ispitane su primjenom Medijan testa te su prikazane u Tablici 9. Iz Tablice proizlazi da postoji statistički značajna razlika između mladića i djevojaka na dimenzijama sigurnosti ($X^2(1, N=140)=6,06, p<,05$), pomoći i podrške ($X^2(1, N=140)=5,72,$

$p < ,05$) te bliskosti ($X^2(1, N=140)=5,15, p < ,05$). Točnije, djevojke u prosjeku postižu više rezultate na sve tri navedene dimenzije, što znači da u prosjeku percipiraju višu razinu bliskosti, sigurnosti te pomoći i podrške u svojim romantičnim vezama u odnosu na mladiće. Na dimenzijama konflikta ($X^2(1, N=140)=0,17, p > ,05$) i zajedništva ($X^2(1, N=140)=2,02, p > ,05$) nisu pronađene statistički značajne razlike između mladića i djevojaka.

Tablica 9. Rezultati Medijan testa na dimenzijama kvalitete romantičnih odnosa

	X^2	df	p	spol	> median	<= median
Dimenzija zajedništva	2,02	1	$p=,16$	djevojke	53	50
				mladići	14	23
Dimenzija sigurnosti	6,06	1	$p=,01$	djevojke	49	54
				mladići	9	28
Dimenzija pomoći i podrške	5,72	1	$p=,02$	djevojke	57	46
				mladići	12	25
Dimenzija bliskosti	5,15	1	$p=,02$	djevojke	50	53
				mladići	10	27
Dimenzija konflikta	0,17	1	$p=,68$	djevojke	46	57
				mladići	18	19

Posljednje su ispitivane rodne razlike u percipiranoj važnosti romantičnih odnosa, a rezultati su prikazani u Tablici 10. Iz spomenute Tablice vidljivo je da postoji statistički značajna razlika u percipiranoj važnosti uključenosti u romantične odnose („Važno mi je biti u romantičnom odnosu“; $X^2(1, N=140)=7,02, p < ,05$) između mladića i djevojaka. Točnije, djevojke u prosjeku više važnosti pridaju samoj uključenosti u romantični odnos. Djevojke također radije odabiru biti u „bilo kakvom romantičnom odnosu nego 'solo'“ („Radije bih bio/bila u bilo kakvoj vezi nego 'solo'“ ($X^2(1, N=140)=11,27, p < ,05$)). Posljednje, statistički značajna razlika postoji i u percepciji utjecaja romantičnih odnosa na sliku o sebi („Smatram

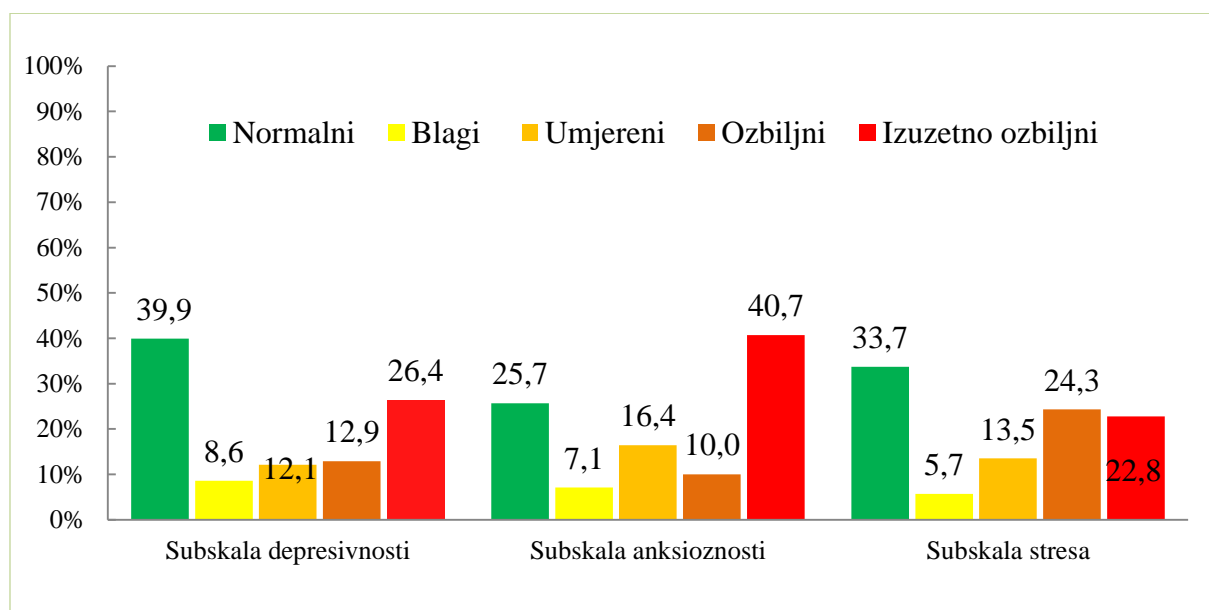
da imam bolju sliku o sebi kada sam u vezi“; $X^2(1, N=140)=4,88, p<,05$), pri čemu se djevojke u prosjeku češće slažu s navedenom izjavom.

Tablica 10. Rezultati Medijan testa za percepciju važnosti romantičnih odnosa

	X^2	df	p	spol	> median	<= median
„Važno mi je biti u romantičnom odnosu (u vezi ili barem „dejtati“ s nekime.“	7,02	1	$p=,01$	djevojke	33	70
				mladići	21	16
„Bolje se osjećam kada sam 'solo' ili u neobveznom odnosu.“	2,02	1	$p=,16$	djevojke	53	50
				mladići	14	23
„Radije bih bio/bila u bilo kakvoj vezi nego 'solo'.“	11,27	1	$p=,00$	djevojke	27	76
				mladići	21	16
„Smatram da romantični odnosi utječu na moje mentalno zdravlje.“	0,04	1	$p=,85$	djevojke	38	65
				mladići	13	24
„Smatram da romantični odnosi utječu na sliku koju imam o sebi.“	0	1	$p=,95$	djevojke	34	69
				mladići	12	25
„Smatram da imam bolju sliku o sebi kada sam u vezi.“	4,88	1	$p=,03$	djevojke	45	58
				mladići	24	13

7.3. Povezanost uključenosti u romantične odnose i internaliziranih problema

Prije testiranja treće hipoteze, važno je osvrnuti se na dobivene rezultate vezane uz neke oblike internaliziranih problema u ponašanju koji su u ovom istraživanju ispitivani skraćenom verzijom Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa (eng. *Depression Anxiety Stress Scale – DASS-21*). Od ukupno 140 sudionika njih 56 iskazuje normalnu razinu depresivnih simptoma (39,9%), dok 29 sudionika (20,7%) izvještava o blagim do umjerenim simptomima. Istovremeno, zabrinjava podatak da 55 mladih (39,3%), izvještava o ozbiljnim ili izuzetno ozbiljnim simptomima depresivnosti. Nadalje, više od polovine mladih uključenih u istraživanje, točnije njih 71 (50,7%) navodi ozbiljne do izuzetno ozbiljne simptome anksioznosti, dok oko četvrtine mladih iskazuje normalne (25,7%) ili pak blage do umjerene simptome (23,5). Kada su u pitanju simptomi stresa, ponovno gotovo polovina mladih iskazuje ozbiljne ili izuzetno ozbiljne simptome (47,1%). Više od trećine mladih, njih 47 (33,7%), navodi normalne simptome stresa, a 27 (19,2%) sudionika blage do umjerene.

Slika 6. Distribucija rezultata na subskalama depresivnosti, anksioznosti i stresa s obzirom na razinu ozbiljnosti simptoma

Uz sve navedeno, prije testiranja treće hipoteze normalitet distribucije internaliziranih problema provjeren je Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Utvrđeno je da distribucija internaliziranih problema značajno odstupa od Gaussove distribucije na sve tri subskale ($Z_{\text{depresivnost}}=0,162$; $p<,05$; $Z_{\text{anksioznost}}=0,110$; $p<,05$; $Z_{\text{stres}}=0,106$; $p<,05$). Budući da se već ranije pokazalo da i distribucija uključenosti u romantične odnose značajno odstupa od normalne, kako bi se utvrdila povezanost između uključenosti u romantične odnose i nekih oblika internaliziranih problema proveden je Spearmanov test korelacija.

Spearmanovim testom korelacija utvrđeno je da ne postoji statistički značajna povezanost između uključenosti u romantični odnos („*statusa veze*“) i rezultata na subskalama depresivnosti, anksioznosti i stresa na Skali depresivnosti anksioznosti i stresa ($p>,05$) (Tablica 11.).

Tablica 11. Spearmanov test korelacija između uključenosti u romantični odnos i nekih oblika internaliziranih problema

		Subskala depresivnosti	Subskala anksioznosti	Subskala stresa
Uključenost u romantični odnos	<i>korelacija</i>	0,20	0,29	0,16
	<i>značajnost</i>	$p=,24$	$p=,09$	$p=,34$

Kako bi se odgovorilo na pitanje postoje li rodne razlike u povezanosti između uključenosti u romantične odnose („*statusa veze*“) i nekih oblika internaliziranih problema u ponašanju, proveden je zaseban Spearmanov test korelacija na uzorku sudionika muškog i ženskog spola. Spearmanovim testom korelacija na uzorku mladića pokazalo se da ne postoji statistički značajna povezanost između uključenosti u romantične odnose i rezultata na subskalama Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa ($p>,05$). Na uzorku djevojaka dobiveni su slični rezultati, odnosno također nije utvrđena statistički značajna povezanost između uključenosti u romantični odnos i rezultata na subskalama depresivnosti, anksioznosti i stresa ($p>,05$). Rezultati su prikazani u Tablici 12.

Tablica 12. Spearmanov test korelacija između uključenosti u romantični odnos i nekih oblika internaliziranih problema na uzorku mladića i na uzorku djevojaka

Uključenost u romantični odnos		Subskala depresivnosti	Subskala anksioznosti	Subskala stresa
mladići	<i>korelacija</i>	0,20	0,29	0,16
	<i>značajnost</i>	$p=,24$	$p=,09$	$p=,34$
djevojke	<i>korelacija</i>	-0,00	0,03	-0,04
	<i>značajnost</i>	$p=,98$	$p=,80$	$p=,68$

7.4. Povezanost kvalitete romantičnih odnosa i internaliziranih problema

Spearmanovim testom korelacija utvrđeno je da postoji niska pozitivna povezanost između rezultata na dimenziji konflikta i ukupnog rezultata na sve tri subskale na Skali depresivnosti, anksioznosti i stresa ($r_{s1}=0,28$; $p<,05$; $r_{s2}=0,22$; $p<,05$; $r_{s3}=0,29$; $p<,05$). Odnosno, viša razina konflikta u romantičnim odnosima povezana je s višom razinom simptoma depresivnosti, anksioznosti i stresa. No, ne postoji statistički značajna povezanost između rezultata na ostalim dimenzijama na Skali kvalitete romantičnih odnosa (dimenzijama zajedništva, sigurnosti, pomoći i podrške te bliskosti/privrženosti) i rezultata na subskalama na Skali depresivnosti, anksioznosti i stresa. Rezultati su prikazani u Tablici 13.

Tablica 13. Spearmanov test korelacija između dimenzija kvalitete romantičnih odnosa i subskala depresivnosti, anksioznosti i stresa

		Subskala depresivnosti	Subskala anksioznosti	Subskala stresa
Dimenzija zajedništva	<i>korelacija</i>	-0,10	-0,10	-0,09
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> = ,23	<i>p</i> = ,27	<i>p</i> = ,31
Dimenzija sigurnosti	<i>korelacija</i>	-0,13	-0,10	-0,04
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> = ,12	<i>p</i> = ,23	<i>p</i> = ,65
Dimenzija pomoći i podrške	<i>korelacija</i>	-0,14	-0,03	-0,03
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> = ,11	<i>p</i> = ,71	<i>p</i> = ,70
Dimenzija bliskosti/ privrženosti	<i>korelacija</i>	-0,06	0,01	0,05
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> = ,52	<i>p</i> = ,95	<i>p</i> = ,59
Dimenzija konflikta	<i>korelacija</i>	0,28**	0,22**	0,29**
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> = ,01	<i>p</i> = ,01	<i>p</i> = ,01

Nadalje, kako bi se odgovorilo na pitanje postoje li rodne razlike u povezanosti dimenzija kvalitete romantičnih odnosa i nekih oblika internaliziranih problema te kako bi se bolje razumjeli prethodni rezultati, proveden je zaseban Spearmanov test korelacija na uzorku sudionika ženskog i muškog spola (Tablica 14.).

Tablica 14. Spearmanov test korelacija između dimenzija kvalitete romantičnih odnosa i subskala depresivnosti, anksioznosti i stresa na uzorku djevojaka i mladića

		Subskala		Subskala		Subskala stresa	
		depresivnosti		anksioznosti			
		djevojke	mladići	djevojke	mladići	djevojke	mladići
Dimenzija zajedništva	<i>korelacija</i>	-0,17	0,12	-0,17	0,01	-0,20*	0,18
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> =,08	<i>p</i> =,47	<i>p</i> =,10	<i>p</i> =,94	<i>p</i> =,04	<i>p</i> =,28
Dimenzija sigurnosti	<i>korelacija</i>	-0,15	-0,16	-0,09	-0,21	-0,11	-0,10
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> =,14	<i>p</i> =,34	<i>p</i> =,38	<i>p</i> =,22	<i>p</i> =,28	<i>p</i> =,56
Dimenzija pomoći i podrške	<i>korelacija</i>	-0,20*	0,00	-0,05	-0,03	-0,13	0,04
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> =,04	<i>p</i> =,99	<i>p</i> =,64	<i>p</i> =,84	<i>p</i> =,19	<i>p</i> =,81
Dimenzija bliskosti/ privrženosti	<i>korelacija</i>	-0,02	-0,24	0,10	-0,30	0,03	-0,14
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> =,88	<i>p</i> =,16	<i>p</i> =,30	<i>p</i> =,07	<i>p</i> =,78	<i>p</i> =,40
Dimenzija konflikta	<i>korelacija</i>	0,23*	0,39*	0,20*	0,23	0,26*	0,36*
	<i>značajnost</i>	<i>p</i> =,02	<i>p</i> =,02	<i>p</i> =,05	<i>p</i> =,18	<i>p</i> =,01	<i>p</i> =,03

Iz Tablice 14. proizlazi da za djevojke postoji niska negativna korelacija između dimenzije zajedništva i subskale stresa ($r_s = -0,203$; $p < ,05$) te između dimenzije pomoći i podrške i subskale depresivnosti ($r_s = -0,201$; $p < ,05$). Navedeno upućuje na zaključak da je viši rezultat na dimenziji zajedništva povezan s nižim rezultatom na subskali stresa. Odnosno, viša razina

zajedništva u romantičnom odnosu povezana je s nižom razinom stresa kod djevojaka, i obrnuto. Jednako tako, viši rezultat na dimenziji pomoći i podrške na Skali kvalitete romantičnih odnosa povezan je s nižim rezultatima na subskali depresivnosti. Što znači da je percepcija pomoći i podrške od strane romantičnog partnera povezana s nižom razinom iskazanih depresivnih simptoma kod djevojaka. Osim toga, Spearmanovim je testom korelacija ponovno utvrđena niska pozitivna povezanost između rezultata na dimenziji konflikta i rezultata na sve tri subskale na Skali depresivnosti, anksioznosti i stresa ($r_{s1}=0,23$; $p<,05$; $r_{s2}=0,196$; $p<,05$; $r_{s3}=0,263$; $p<,05$). S druge strane, rezultati Spearmanova testa korelacija na uzorku mladića uključenih u istraživanje ukazuju na umjerenu pozitivnu povezanost između rezultata na dimenziji konflikta te rezultata na subskali depresivnosti i subskali stresa ($r_{s1}=0,39$; $p<,05$; $r_{s2}=0,36$; $p<,05$). Dakle, dobivena korelacija viša je nego korelacija na ukupnom uzorku i uzorku djevojaka, no povezanost između rezultata na dimenziji konflikta i rezultata na subskali anksioznosti nije se pokazala statistički značajnom ($p>,05$). Jednako tako, na uzorku mladića nije bilo statistički značajne povezanosti između rezultata na subskalama Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa i rezultata na ostalim dimenzijama kvalitete romantičnih odnosa.

8. RASPRAVA

Polazeći od činjenice da romantični odnosi imaju različitu funkciju u različitim razdobljima adolescencije – ranoj, srednjoj ili kasnoj, ovim diplomskim istraživanjem fokus je stavljen na razdoblje kasne adolescencije (maturanti u dobi od 17 do 19 godina). Osim toga, iako heteroseksualni i homoseksualni romantični odnosi adolescenata načelno prolaze kroz slične razvojne procese, u ovom diplomskom radu razmatrane su odrednice heteroseksualnih romantičnih iskustava. Primarni je cilj bio dobiti početni uvid u neke aspekte romantičnih iskustava zagrebačkih maturanata te se osvrnuti na ulogu koju romantični odnosi imaju u tumačenju mentalnog zdravlja mladih. Odnosno, svrha rada bila je stvoriti temelje za daljnja razmatranja odnosa između nekih odrednica romantičnih iskustava (u prvom redu kvalitete veze) i romantičnog samopoimanja mladih (u ovome radu definiranog kroz percepciju važnosti romantičnih veza) te nekih oblika internaliziranih problema maturanata.

Prvi istraživački problem odnosio se na ispitivanje romantične uključenosti („*statusa veze*“) i dobivanje uvida u neke odrednice romantičnih iskustava zagrebačkih maturanata. Polazeći od Collinsove (2003) konceptualizacije na pet važnih aspekata romantičnih iskustava, nastojalo se odgovoriti na pitanje prosječnog trajanja adolescentskih romantičnih veza, učestalosti „*dejtanja*“ i načina upoznavanja romantičnih partnera te dobiti uvid u opće zadovoljstvo romantičnim odnosom i kvalitetu veze. Posljednje, s aspekta sadržaja romantičnih odnosa, provjereno je iskustvo fizičkog i verbalnog nasilja. Budući da je ovo pitanje eksplorativnog karaktera, nije se pretpostavljao odgovor, već se na pitanje o uključenosti u romantične odnose i odrednice romantičnih iskustava odgovor dobio samim istraživanjem (Hipoteza 1.1.). U tu svrhu korištena je Skala kvalitete romantičnih odnosa (eng. *The Romance Qualities Scale*, Ponti i sur., 2010) te pitanja o demografskim karakteristikama i percipiranoj važnosti romantičnih iskustava.

Istraživanjem je utvrđeno da podjednak broj maturanata Grada Zagreba izvještava da su trenutno „slobodni“ i „zauzeti“. Točnije, od 140 maturanata uključenih u istraživanje, njih 77 (55%) potvrdno je odgovorilo na pitanje „*Jesi li trenutno u vezi?*“, a ostatak od 63 (45%) sudionika navodi da trenutno nisu uključeni u romantični odnos. Podaci dobiveni u ovome radu nešto su viši od podataka dobivenih u istraživanju provedenom u sklopu projekta „*Pozitivan razvoj adolescenata u Hrvatskoj*“ („*Kako je biti adolescent u Hrvatskoj danas?*“, Novak i sur., 2019). Autori navode da je 40,1% adolescenata u dobi od 14 do 19 godina u partnerskoj vezi. Naravno, važno je u obzir uzeti činjenicu da su prethodnim istraživanjem obuhvaćeni i sudionici u razdoblju rane i srednje adolescencije čime je moguće objasniti nešto

niži postotak mladih u romantičnoj vezi, nego što je slučaj u ovome radu. S druge strane, podaci dobiveni ovim diplomskim istraživanjem nešto su niži od rezultata dobivenih u inozemnim istraživanjima gdje je u razdoblju kasne adolescencije (17 i 18 godina) o romantičnim iskustvima u posljednjih 18 mjeseci izvještavalo 70% mladih (Carver i sur., 2003). U tom kontekstu važno je u obzir uzeti problem definiranja romantičnih odnosa i iskustava u adolescenciji. Naime, rezultati mogu značajno varirati ovisno o definiciji romantičnih odnosa i romantične uključenosti. Romantični odnosi („veze“) definirani su kao uži pojam, dok romantična iskustva obuhvaćaju odnose poput neobveznih seksualnih iskustava (eng. „*hooking-up*“) i prijateljstava s povlasticama (eng. „*friends with benefits*“). Proširivanjem definicije romantičnih odnosa i iskustava, očekivan je porast postotka mladih koji izvještavaju o romantičnoj uključenosti. Budući da je romantična uključenost u ovom istraživanju definirana kao samoprocijenjen „*status veze*“, za očekivati je odstupanja od dosadašnjih spoznaja.

Kao bitne odrednice romantične uključenosti Collins (2003) ističe trajanje romantičnog odnosa i učestalost „*dejtanja*“. Kada je u pitanju trajanje romantičnih odnosa, od ukupno 87 sudionika koji su odgovorili na navedeno pitanje, njih 48 (55,2%) u „vezi“ je nekoliko mjeseci do godinu dana, 32 (36,8%) duže od godinu dana, a tek sedmero sudionika (8%) u partnerskom je odnosu mjesec dana ili kraće. Za usporedbu, na uzorku američkih adolescenata (17 i 18 godina) prosječno je trajanje romantičnih odnosa 12 mjeseci ili više (Carver i sur., 2003). Slične navode ističu Shulman i sur. (2009) koji na uzorku izraelskih adolescenata dolaze do podatka da romantične veze u razdoblju kasne adolescencije postaju sve dugotrajnije. Dakle, moguće je zaključiti da adolescenti u razdoblju kasne adolescencije imaju sposobnost uspostavljanja i održavanja stabilnih romantičnih odnosa, što se nazire i iz rezultata ovog diplomskog rada. Uz sve navedeno, važno je ponovno se osvrnuti na činjenicu da na pitanje o uključenosti u romantični odnos, kako je ranije navedeno, 77 sudionika izvještava o partnerskoj vezi, dok o trajanju neke vrste romantičnog odnosa izvještava 87 mladih. Navedena razlika može proizlaziti iz subjektivne definicije romantičnih odnosa ili pak iz ograničenja samog istraživanja, o čemu će biti više riječi u nastavku rada. Nadalje, u posljednjih 6 mjeseci najveći je broj maturanata (25%) izašao na „*dejt*“ s jednom ili dvije osobe, 10,7% s dvije do pet osoba, a 15% sudionika s više od pet osoba. Ostatak sudionika nije odgovorio na pitanje (25,7%) ili pak navode da nisu bili na „*dejt*“ u posljednjih 6 mjeseci (23,6%). Što se tiče karakteristika romantičnih partnera, ovim istraživanjem provjeren je samo način upoznavanja trenutnih i potencijalnih partnera, pri čemu dominiraju poznanstva

putem zajedničkih prijatelja (52,1%), u izlascima (20,7%) te *online* poznanstva (17,1%). U budućim bi istraživanjima bilo korisno dobiti sveobuhvatniji uvid u karakteristike romantičnih partnera s posebnim osvrtom na tzv. „selektivno uparivanje“. Osvrćući se na sadržaje i interakcije u romantičnim odnosima adolescenata, ispitivano je iskustvo verbalnog i fizičkog nasilja. Verbalno nasilje definirano je kao iskustvo ponižavanja, psovanja ili vrijeđanja od strane romantičnog partnera, a o takvim iskustvima svjedoči 35% sudionika. S druge strane, fizičko je nasilje definirano kao iskustvo šamaranja, guranja ili udaranja, o čemu izvještava 10% maturanata. Podaci dobiveni ovim istraživanjem konzistentni su s nedavnim nalazima Novak i sur. (2019) koji navode da 11,6% adolescenata izvještava o iskustvu fizičkog nasilja u romantičnom odnosu. Slično prethodnom, Collins i sur. (2009) iznose da oko četvrtine adolescenata izvještava o iskustvu psihičkog ili verbalnog nasilja, dok prevalencija fizičkog nasilja značajno varira te iznosi između 10% i 48%. Kvaliteta i opće zadovoljstvo romantičnim odnosom idući su važni aspekti obuhvaćen ovim istraživanjem. Opće zadovoljstvo procijenjeno je skalom od 5 stupnjeva – od izrazitog nezadovoljstva do izrazitog zadovoljstva. Prosječan rezultat koji sudionici postižu je $M=4,51$, pri čemu većina navodi da su „jako zadovoljni“ (66,3%) ili „zadovoljni“ (23,3%) trenutnim romantičnim odnosom. O zadovoljstvu romantičnim odnosom svjedoče relativno visoki podaci dobiveni na Skali kvalitete romantičnih odnosa. Maturanti postižu prosječno visoke rezultate na dimenzijama bliskosti/privrženosti ($M=4,50$), pomoći i podrške ($M=4,34$) te sigurnosti ($M=4,05$). Posebno je zanimljivo da sudionici postižu nešto niže rezultate na dimenziji zajedništva ($M=3,84$) koja uključuje zajedničke aktivnosti, dijeljenje interesa i razgovore o svakodnevnim temama i događanjima. Kada je u pitanju dimenzija konflikta koja upućuje na sniženu kvalitetu veze, prosječan je rezultat $M=2,28$. Navedeno navodi na zaključak da zagrebački maturanti svoje romantične odnose doživljavaju visoko kvalitetnima. Kvalitetne romantične veze okarakterizirane su visokim stupnjem intimnosti, bliskosti, privrženosti i sigurnosti u partnerskom odnosu te niskom razinom hostilnosti, antagonizma i konfliktnih situacija. (Collins i sur., 2009). Ipak, pojedini autori (Murray i sur., 1996; prema Furman i Shomaker, 2008) ističu sklonost adolescenata idealiziranju romantičnih partnera i interakcija u romantičnim odnosima, što je također potrebno uzeti u obzir u tumačenju dobivenih rezultata.

Uz sve navedeno, istraživanjem je dobiven uvid u doživljaj važnosti romantičnih odnosa i romantičnih iskustava te razumijevanje romantičnog samopoimanja mladih. Važno je osvrnuti se na podatak prema kojemu se više od 60% maturanata uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjama da romantični odnosi utječu na sliku koju imaju o sebi i njihovo samopouzdanje

(„Smatram da romantični odnosi utječu na sliku koju imam o sebi i moje samopouzdanje“), kao i na njihovo mentalno zdravlje („Smatram da romantični odnosi utječu na moje mentalno zdravlje“). Navedeni podaci potencijalno mogu služiti kao temelj za neka buduća istraživanja. Osim toga, sudionici ovog istraživanja podvojeni su oko tvrdnje je li im važno biti u romantičnom odnosu („Važno mi je biti u romantičnom odnosu (u vezi ili barem 'dejtati' s nekime)“). Naime, 38,6% maturanata navodi da se tvrdnja uglavnom ili u potpunosti odnosi na njih, a neznatno manji udio od 34,2% sudionika ističe da se tvrdnja nimalo ili samo donekle odnosi na njih. Uz navedeno, više od polovine sudionika (52,1%) izražava neslaganje s tvrdnjom da se bolje osjećaju kada nisu u vezi ili kada su u „neobveznom“ odnosu („Bolje se osjećam kada sam 'solo' ili u neobveznom odnosu“). Iako je navedene podatke potrebno detaljnije ispitati, postojeći nalazi upućuju na zaključak da je mladima obuhvaćenim ovim istraživanjem generalno važno biti u romantičnom odnosu. No, bez obzira na to koliko im je „veza“ važna, ohrabruje podatak da čak 74,3% sudionika ističe da bi radije bili „solo“ nego u vezi u kojoj nisu zadovoljni.

Drugi istraživački problem postavljen je s ciljem ispitivanja rodni razlika u uključenosti u romantične odnose i odrednicama romantičnih iskustava. Prije svega, očekivano je da će djevojke, u odnosu na mladiće, češće biti uključene u romantične odnose (Hipoteza 2.1.). Navedena hipoteza nije potvrđena, odnosno, nije dobivena statistički značajna razlika između djevojaka i mladića kada je u pitanju „status veze“. Dobiveni rezultati u skladu su s nalazima Carvera i sur. (2003) koji navode da je uključenost u romantični odnos u razdoblju kasne adolescencije podjednako prisutna i kod mladića i kod djevojaka. Točnije, u studiji Carvera i sur. (2003) između 74,2% i 76,1% djevojaka u razdoblju kasne adolescencije navodi da su u partnerskom odnosu, dok uključenost u takvu vrstu odnosa ističe između 65,7% i 68% mladića. S druge strane, pojedini autori ističu da rodne razlike u uključenosti u romantične odnose nisu vidljive u razdoblju rane adolescencije, ali postaju izražene upravo u srednjoj i kasnoj adolescenciji, tako da djevojke češće navode da su „zauzete“ (Davies i Windle, 2000; prema Connolly i McIsaac, 2009). Ponovno, usporedbi rezultata vezanih uz romantičnu uključenost potrebno je pristupiti vrlo oprezno zbog teškoća u definiranju samog konstrukta i terminoloških razlika u samim istraživanjima.

Kada su u pitanju rodne razlike u nekim aspektima romantičnih iskustava mladih, postavljena je Hipoteza 2.2. Pretpostavljalo se da će djevojke češće biti uključene u dugotrajnije odnose te da će generalno iskazivati višu razinu općeg zadovoljstva romantičnim odnosom i postizati više rezultate na svim dimenzijama Skale kvalitete romantičnih odnosa (*sigurnost*,

bliskost/privrženost, zajedništvo, pomoć i podrška te konflikt). Osim toga, očekivano je da će djevojke češće izvještavati o iskustvu verbalnog i fizičkog nasilja te da će, u odnosu na mladiće, romantične odnose doživljavati važnijima. S druge strane, od mladića se očekivalo da će izvještavati o intenzivnijoj učestalosti „*dejtanja*“. Navedena je hipoteza djelomično potvrđena. Utvrđeno je da ne postoji statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u trajanju romantičnih odnosa, što također odstupa od ranije spomenutih inozemnih spoznaja. Carver i sur (2003) te Shulman i Sharf (2000; prema Connolly i McIsaac, 2009) navode da su djevojke znatno češće uključene u dugotrajnije romantične odnose, a ta razlika perzistira tijekom cijelog razdoblja adolescencije. Razlike u dobivenim rezultatima mogu proizlaziti iz kulturalnih razlika, činjenice da su inozemna istraživanja stara gotovo dva desetljeća, ali i iz ograničenja ovog istraživanja. Ipak, statistički značajna razlika pronađena je u frekvenciji „*dejtanja*“ na način da su mladići u posljednjih 6 mjeseci češće izlazili s potencijalnim romantičnim partnericama u odnosu na djevojke. Pri razmatanju prethodnog, moguće je povući paralelu s rezultatima istraživanja Shulmana i sur. (2009). Naime, autori navode da su kratkotrajni romantični odnosi normativni za mladiće u adolescenciji, dok djevojke preferiraju dugotrajne i stabilne odnose. Što se tiče sadržaja romantičnih odnosa obuhvaćenih ovim istraživanjem, postojala je statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u iskustvu verbalnog nasilja, na način da su djevojke češće izvještavale o takvim iskustvima u odnosu na mladiće, dok rodne razlike u iskustvu fizičkog nasilja nisu pronađene. Collins i sur. (2009) navode da, iako je ranije smatrano da su žrtve fizičkog nasilja u partnerskim odnosima primarno djevojke, novije studije dovode u pitanje relevantnost takvih navoda. Naime, brojni autori ističu da su djevojke i mladići u jednakoj mjeri i žrtve i počinitelji nasilja u mladenačkim vezama (Archer, 2000; Capaldi, Kim i Short, 2007; Halpern, Oslak, Young, Martin i Kupper, 2001; prema Collins i sur., 2009). Rodne razlike nisu pronađene ni u općem zadovoljstvu romantičnim odnosom, ali kada je u pitanju kvaliteta romantičnih odnosa djevojke su postizale nešto više rezultate na dimenzijama sigurnosti, pomoći i podrške te bliskosti.

Vezano uz rodne razlike u percipiranoj važnosti romantičnih odnosa i romantičnom samopoimanju mladih, Hipotezom 2.3. pretpostavljeno da će djevojke romantične odnose doživljavati važnijima i utjecajnijima kada je u pitanju njihovo samopoimanje i mentalno zdravlje. Rezultati navode na zaključak da postoji statistički značajna razlika u pojedinim ispitivanim aspektima percipirane važnosti partnerskih odnosa. Djevojke važnijim procjenjuju samu uključenost u romantične odnose („*Važno mi je biti u romantičnom odnosu*“). Uz to,

djevojke se u većoj mjeri slažu s tvrdnjom da imaju bolju sliku o sebi kada su u romantičnom odnosu te da bi radije bile u „bilo kakvoj vezi“ nego 'solo'. Iz opisanih rezultata proizlazi da su romantični odnosi važniji djevojkama, čime je Hipoteza 2.3. potvrđena. Dobivene je podatke potrebno pobliže ispitati polazeći od premise da se romantični odnosi između mladića i djevojaka u adolescenciji razlikuju upravo u percepciji samih odnosa, važnosti koju im pridaju te očekivanjima od istih, a navedeno je moguće svrstati pod zajednički nazivnik romantične kompetentnosti (Davila i sur., 2009).

Sumirajući nalaze dobivene odgovaranjem na prvi i drugi istraživački problem, važno je osvrnuti se na teorije razvoja romantičnih odnosa. Prema Brownu (1999), posljednja faza, faza povezanosti (eng. *bonding phase*), započinje upravo u kasnoj adolescenciji te pruža mogućnost uspostave kvalitetne, stabilne i dugoročne romantične veze. Da je opisani razvojni slijed vjerojatno prisutan i kod sudionika ovog diplomskog istraživanja potvrđuje visok postotak pozitivnog „*statusa veze*“ i dugotrajnost romantičnih odnosa. Osim toga, Furman i Wehner (1994) u svojoj konceptualizaciji temeljenoj na četiri bihevioralna sustava ističu da u kasnoj adolescenciji i ranoj odrasloj dobi romantični partneri postaju značajan izvor privrženosti, podrške i pripadanja, što je u skladu s prisutnošću generalno visokog općeg zadovoljstva romantičnim odnosom i visokim rezultatima na dimenzijama kvalitete romantičnih odnosa.

Prije osvrta na treći istraživački problem, važno je dotaknuti se **razine ozbiljnosti simptoma internaliziranih problema** maturanata uključenih u ovo istraživanje. Iako pojavnost internaliziranih problema nije izravno tema ovoga rada, zbog zabrinjavajućih rezultata važno je osvrnuti se na iste. Ozbiljnost simptoma internaliziranih problema ispitivana je Skalom depresivnosti, anksioznosti i stresa (eng. *Depression Anxiety Stress Scale*) te je važno naglasiti da tako dobiveni podaci nemaju kliničku značajnost niti upućuju na dijagnozu poremećaja, već nam daju neke smjernice za preventivno djelovanje. Kada je upitanju razina ozbiljnosti depresivne simptomatologije, najveći broj sudionika nije imao izražene simptome (39,9%). No, nakon normalne razine simptoma slijedi razina izuzetno ozbiljnih simptoma depresivnosti (26,4%). Kada se postotku mladih s izuzetno ozbiljnim simptomima pridoda postotak mladih s ozbiljnim simptomima, brojka raste na zabrinjavajuću razinu od 39,3%. Blagi ili umjereni simptomi zastupljeni su kod 20,7% sudionika. Primjećuje se, dakle, da značajan broj mladih manifestira ili neznatnu, normalnu razinu depresivnih simptoma ili pak ozbiljnu, odnosno izuzetno ozbiljnu razinu spomenutih simptoma. Osobito je zabrinjavajuća razina iskazanih simptoma anksioznosti. Najveći postotak sudionika navodi izuzetno ozbiljne

simptome (40,7%), dok 25,7% sudionika ne iskazuje simptome anksioznosti, odnosno odgovara kriterijima za normalnu razinu ozbiljnosti simptoma. Umjerena razina anksiozne simptomatologije prisutna je kod 16,4%, a blaga kod 7,1% mladih. Kada je u pitanju subskala stresa, najveći postotak mladih izvještava o ozbiljnim (24,3%) i izuzetno ozbiljnim simptomima (22,8%), ali jednako značajan postotak, njih 33,7% ne iskazuje izraženije simptome stresa. Dobiveni podaci donekle su u skladu s podacima Novak i sur. (2019) koji, primijenjujući Skalu depresivnosti, anksioznosti i stresa, navode da više od 32,1% mladih u dobi od 14 do 18 godina izvještava o ozbiljnim simptomima anksioznosti, a 20% navodi ozbiljne znakove simptoma depresivnosti i stresa. S obzirom na sve navedeno, moguće je zaključiti da je generalno prisutna zabrinjavajuće visoka razina internaliziranih problema kod sudionika ovog istraživanja, zbog čega je važno pobliže ispitati internalizirane probleme mladih i osigurati potrebne intervencije. Ipak, važno je u razmatranju iznesenih rezultata u obzir uzeti okolnosti života tijekom provedbe ovog istraživanja. Maturanti Grada Zagreba u datom su trenutku bili suočeni s brojnim stresorima poput prirodnih nepogoda, pandemije virusa COVID-19 i pisanja državne mature što se zasigurno moglo odraziti na njihovo mentalno zdravlje.

Treći istraživački problem odnosio se na utvrđivanje povezanosti između uključenosti u romantične odnose („*statusa veze*“) i nekih oblika internaliziranih problema. Postavljena je Hipoteza 3.1. kojom se pretpostavljalo da će postojati statistički značajna povezanost između navedenih konstrukata. Točnije, polazeći od modela normativnih putanja (eng. *normative trajectory model*) prema kojemu je uključenost u (ne)normativna romantična iskustva povezana s razinom internaliziranih problema adolescenata, očekivano je da će sudionici koji izvještavaju o uključenosti u neku vrstu romantičnog odnosa ujedno postizati niže rezultate na svim subskalama Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa. Naime, romantična su iskustva u kasnoj adolescenciji normativna i kao takva povezana su s mentalnom dobrobiti mladih, osobito kada su spomenuti odnosi stabilni i dugotrajni (Connolly i Williams, 2000; Downey i Bonica, 1997; Niederjohn, Welsh i Kawaguchi, 1998; prema Welsh i sur., 2003). Kako bi se utvrdila povezanost između navedenih konstrukata proveden je Spearmanov test korelacija kojim, suprotno očekivanom, nije utvrđena statistički značajna povezanost između samog „*statusa veze*“ i rezultata na sve tri subskale Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa. U razumijevanju dobivenih rezultata, važno je spomenuti petogodišnju longitudinalnu studiju koju su proveli Furman i Collibee (2014). Autori istražujući povezanost (ne)normativnih romantičnih odnosa i psihološke prilagodbe u adolescenciji dolaze do zaključka da stupanj

razvojne prikladnosti uključenosti u romantične odnose nije povezan s razinom internaliziranih problema u ponašanju. Pri tom je važno napomenuti da autori romantičnu uključenost (eng. *romantic involvement*) definiraju kao svojevrsan intenzitet odnosa, a ne kao „status veze“ što je bio slučaj u ovome istraživanju.

Iduća hipoteza postavljena s ciljem odgovaranja na treći istraživački problem odnosila se na ispitivanje rodni razlika u ranije opisanoj povezanosti internaliziranih problema i uključenosti u romantične odnose. Pretpostavljeno je da će taj odnos biti izraženiji kod djevojaka, no, jednako kao i prethodna hipoteza, Hipoteza 3.2. nije potvrđena. Ipak, čini se važnim istaknuti istraživanje Joynera i Udryja (2000). Autori temeljem rezultata istraživanja provedenog u sklopu velike longitudinalne studije *Add Health* navode podatak prema kojemu sudionici koji su u periodu između dva ispitivanja započeli neki oblik romantičnog odnosa izvještavaju o većoj razini depresivne simptomatologije u odnosu na sudionike koji nisu bili uključeni u romantični odnos u obje točke ispitivanja, a opisana je povezanost bila izraženija kod djevojaka. Autori dobivene rezultate objašnjavaju interferiranjem romantičnih odnosa s drugim važnim aspektima života adolescenata, što se primjerice ogleda u pogoršanju odnosa s roditeljima i negativnim promjenama na akademskom planu. Prema tome, sam „status veze“ nema izravan učinak na mentalno zdravlje mladih, umjesto toga, tu je poveznicu moguće objasniti tzv. modelom promjena u pažnji (eng. *attention impairment model*). S obzirom na sve navedeno, primjećuju se različita tumačenja povezanosti između konstrukta uključenosti u romantične odnose i problema mentalnog zdravlja, a posljedično i različite spoznaje.

Posljednji istraživački problem proizlazi iz modela individualnih razlika (eng. *individual differences*) i njime se nastojalo odgovoriti na pitanje odnosa između kvalitete romantičnih odnosa i nekih oblika internaliziranih problema. Postavljena je Hipoteza 4.1. prema kojoj je očekivano da će viši rezultati na dimenzijama kvalitete romantičnih odnosa koji upućuju na višu razinu kvalitete veze (zajedništvo, sigurnost, pomoć i podrška te bliskost/privrženost) biti negativno povezani s rezultatima na sve tri subskale Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa. S druge strane, pretpostavljalo se da će rezultati na dimenziji konflikta biti pozitivno povezani s rezultatima na subskalama depresivnosti, anksioznosti i stresa. Spearmanovim testom korelacija utvrđeno je da postoji niska pozitivna povezanost između rezultata na dimenziji konflikta i ukupnog rezultata na subskali anksioznosti, subskali depresivnosti i subskali stresa. Istovremeno, nije utvrđena statistički značajna povezanost između internaliziranih problema i rezultata na ostalim dimenzijama kvalitete romantičnih odnosa koje upućuju na višu razinu kvalitete odnosa. Time je Hipoteza 4.1. samo djelomično potvrđena. Odnosno, viša kvaliteta

veze nije bila povezana s nižom razinom internaliziranih problema mladih, ali je intenzivnija zastupljenost konflikata u partnerskim odnosima bila povezana s višom razinom ozbiljnosti simptoma depresivnosti, anksioznosti i stresa. Važno je istaknuti studiju koju su proveli Kansky i Allen (2018) polazeći od pretpostavke da je kvaliteta romantičnih odnosa u adolescenciji, a ne sam „status veze“, povezana s problemima mentalnog zdravlja mladih. Temeljem rezultata longitudinalne studije ističu da su hostilni obrasci komunikacije tijekom konfliktnih situacija u adolescentskim romantičnim vezama povezani s porastom internaliziranih problema u ponašanju u ranoj odrasloj dobi. Isti autori također ne pronalaze poveznicu između drugih odrednica kvalitete romantičnih odnosa i internaliziranih problema, no navode da je percepcija pomoći i podrške u romantičnim vezama u adolescenciji povezana sa smanjenjem eksternaliziranih problema u ponašanju u kasnijoj dobi, što predstavlja zanimljivo polazište za neka buduća istraživanja. Sve navedeno upućuje na neupitnu važnost razmatranja odrednica kvalitete romantičnih odnosa i povezanosti istih s mentalnim zdravljem mladih. No, poveznicu između opisanih konstrukata moguće je tumačiti i u drugome smjeru. Mladi koji iskazuju višu razinu depresivne simptomatologije općenito su skloni svoje partnerske odnose percipirati konfliktnijima i manje kvalitetnima, opisuju ih nedovoljno intimnima te doživljavaju manje podrške od strane svojih romantičnih partnera (Williams, Connolly i Segal, 2001; Daley i Hammen, 2002; Gallaty i Zimmer-Gembeck, 2008; prema Mirsu-Paun i Oliver, 2017). Dakle, prisutnost depresivne simptomatologije pridonosi negativnoj percepciji kvalitete romantičnih odnosa, ali jednako tako nedostatna kvaliteta veze i učestalost konfliktnih interakcija može utjecati na pogoršanje mentalnog zdravlja mladih.

Radi boljeg razumijevanja dobivenih rezultata i stjecanje uvida u rodne razlike u povezanosti kvalitete veze i internaliziranih problema, postavljena je Hipoteza 4.2. Pretpostavljalo se da će navedena povezanost biti izraženija kod djevojaka. Navedena je hipoteza također samo djelomično potvrđena. Viša razina konflikta bila je povezana s višom razinom depresivnosti i stresa i kod mladića i kod djevojaka, no poveznica između konflikta i razine anksiozne simptomatologije pronađena je samo na uzorku djevojaka. Osobito je zanimljiv podatak da je povezanost između dimenzije konflikta i subskala depresivnosti i stresa bila izraženija kod mladića. Točnije, pronađena je umjerena pozitivna korelacija između navedenih konstrukata. Uz sve navedeno, na uzorku djevojaka uključenih u ovo istraživanje pronađena je statistički značajna niska negativna korelacija između dimenzija pomoći i podrške i subskale depresivnosti te dimenzije zajedništva i subskale stresa. Iz navedenih podataka proizlazi da djevojke koje percipiraju višu razinu pomoći i podrške u svojim partnerskim odnosima ujedno

manifestiraju manje ozbiljne simptome depresivnosti, a one djevojke koje izvještavaju o višoj razini zajedništva, zajedničkih aktivnosti i dijeljenja svakodnevnih iskustava istovremeno iskazuju manje simptoma stresa. U kontekstu rodni razlika u percepciji kvalitete romantičnih odnosa i povezanosti iste s problemima mentalnog zdravlja, strana istraživanja poprilično su podvojena. Primjerice, Mirsu-Paun i Oliver (2017), istražujući povezanost između kvalitete romantičnih odnosa, prekida veza i problema mentalnog zdravlja, dolaze do nalaza koji su u suprotnosti onima dobivenim u ovom diplomskom istraživanju. Autori ističu da postoji slaba povezanost između navedenih konstrukata i depresivne simptomatologije, pri čemu je taj odnos izraženiji kod djevojaka. Prethodne rezultate autori objašnjavaju društveno uvjetovanim rodni ulogama, referirajući se na sveprisutno mišljenje da su romantični odnosi važniji i potrebniji djevojkama. Takav stav, u kombinaciji s činjenicom da djevojke češće osvještavaju neugodne emocije i govore o njima, dok ih mladići nerijetko potiskuju, prema Mirsu-Paunu i Oliveru (2018) služi kao dobro polazište za tumačenje dobivenih rodni razlika. Slične nalaze moguće je pronaći i u drugim relevantnim studijama. Naime, općenito je uvaženo mišljenje da su djevojke sklonije percipirati više koristi iz svojih bliskih odnosa, dok mladići intenzivnije doživljavaju stresne događaje vezane uz romantične odnose, a svoja romantična iskustva procjenjuju manje intimnima (Cross i Madson, 1997; Colburn i sur., 1992; Kitson, 1992; prema Kansky i Allen, 2018). Navedeno je moguće argumentirati činjenicom da djevojke imaju razvijeniju svijest o važnosti romantičnih odnosa te ih procjenjuju značajnijima u svojim svakodnevnim aktivnostima (Connolly i Johnson, 1996; prema Kansky i Allen, 2018). Prethodno je u velikoj mjeri određeno procesom socijalizacije, a neka objašnjenja moguće je pronaći i u evolucijskim teorijama (npr. „*tend and befriend response*“, Taylor, 2002; prema Kansky i Allen, 2018), što zahtjeva detaljnije izučavanje koje nadilazi okvire ovog diplomskog rada.

Sumirajući rezultate dobivene s ciljem odgovaranja na treće i četvrto istraživačko pitanje, moguće je zaključiti da sama uključenost u romantične odnose („*status veze*“) nema značajnu ulogu u objašnjavanju problema mentalnog zdravlja mladih. Kako navodi Collins (2003), taj je odnos vrlo kompleksan i za sveobuhvatnije razumijevanje istog potrebno je temeljito ispitati obilježja romantičnih odnosa i romantičnih partnera. Osim toga, važno je istaknuti da podaci dobiveni u ovom diplomskom istraživanju ne govore o uzročno-posljedičnoj vezi između opisanih konstrukata, niti pružaju potreban sveobuhvatan uvid u obilježja partnerskih odnosa. Izneseni su podaci tek informativnog karaktera te otvaraju vrata budućim i dubljim

istraživanjima povezanosti između odrednica romantičnih iskustava i mentalnog zdravlja mladih.

8.1. Ograničenja istraživanja

Dobivene rezultate, s obzirom na cilj i istraživačke probleme, važno je razmatrati uzimajući u obzir ograničenja provedenog istraživanja. Za početak, s obzirom na varijabilnost istraživanja konstrukata koji u vezu dovode romantične odnose i mentalno zdravlje mladih, na inozemnoj razini i u hrvatskom kontekstu ne postoje istraživanja u potpunosti usporediva s našim. Jednako tako, jedina dostupna sveobuhvatna studija o prevalenciji romantičnih odnosa i obilježjima romantičnih iskustava adolescenata je studija Carvera i sur. (2003) provedena u sklopu Nacionalne longitudinalne studija zdravlja adolescenata (eng. *National Longitudinal Study of Adolescent Health / Add Health*) u Sjedinjenim Američkim Državama. Zbog nedostatka relevantnih istraživanja iz ovoga područja, većina deskriptivnih rezultata ovog diplomskog istraživanja uspoređivana je isključivo sa studijom Carvera i sur. (2003), što predstavlja značajno ograničenje kada se u obzir uzme uvjetovanost romantičnih odnosa kulturalnim i vremenskim kontekstom. Najznačajnije ograničenje provedenog istraživanja predstavljaju obilježja uzorka. Naime, ovim *online* istraživanjem obuhvaćen je tek prigodni uzorak od 140 maturanata Grada Zagreba, većim dijelom ženskog spola. Navedeno ne iznenađuje s obzirom na to da je za *online* istraživanja često karakteristično da su djevojke motiviranije za suradnju i samim time češće participiraju u istima. Sukladno tome, rezultati se ne mogu generalizirati na cijelu populaciju. Jednako tako, zbog veličine uzorka nije bilo moguće koristiti složenije statističke postupke koji bi pružili sveobuhvatniji uvid i donošenje dubljih zaključaka vezanih uz postavljene istraživačke probleme. U budućim bi istraživanjima svakako bilo poželjno uključiti veći broj sudionika. Sljedeći metodološki nedostatak proizlazi iz činjenice da je upitnik korišten u ispitivanju percipirane važnosti romantičnih odnosa i romantičnog samopoimanja konstruiran samostalno, isključivo za potrebe istraživanja te kao takav sadrži pojedina pitanja koja se mogu smatrati sugestibilnima, a ponuđeni odgovori mogu biti socijalno poželjni. Prema tome, u budućim bi istraživanjima bilo korisno koristiti postojeće standardizirane instrumente. Uz sve navedeno, kao jedno od mogućih ograničenja ističe se orijentiranost isključivo na heteroseksualne odnose. Važno je istražiti i odrednice homoseksualnih odnosa, specifičnosti istih u hrvatskom kontekstu te ulogu koju romantični odnosi imaju u razumijevanju mentalnog zdravlja adolescenata homoseksualne orijentacije. Veći bi naglasak također trebao biti na mladićima, bez obzira na seksualnu orijentaciju, što

jasno proizlazi iz rezultata dobivenih testiranjem četvrte hipoteze. Preporuka je obuhvatiti i ispitati druge modele povezanosti romantičnih odnosa i mentalnog zdravlja, poput modela suočavanja sa stresom. Nadalje, u budućim bi istraživanjima bilo korisno istražiti ulogu romantične kompetentnosti u razumijevanju mentalnog zdravlja ili pak staviti veći naglasak na hostile i konfliktne obrasce komunikacije jer je navedeno u ovom istraživanju obuhvaćeno tek na deskriptivnoj i informativnoj razini.

9. ZAKLJUČAK

Romantični su odnosi u adolescenciji razvojno prikladni i prema tome sveprisutni. Mladi ih percipiraju vrlo značajnima i romantičnim iskustvima atribuiraju većinu svojih snažnih emocija – ugodnih, ali i neugodnih (Wilson-Shockley, 1995; prema Larson i sur., 1999). Ne iznenađuje, stoga, da ljubav u ovom osjetljivom razdoblju kroz različite mehanizme može utjecati na mentalno zdravlje mlade osobe (Davila, 2008). Ipak, u potpunosti je pogrešno tvrditi da romantični odnosi uzrokuju probleme mentalnog zdravlja. Taj je odnos potrebno razmatrati kao kompleksno međudjelovanje različitih čimbenika i faktora rizika. No, istraživanja spomenutih konstrukata vezanih uz romantične odnose u adolescenciji poprilično su ograničena, osobito u hrvatskim znanstvenim krugovima.

Cilj ovog diplomskog rada bio je opisati neke odrednice romantičnih odnosa te dobiti uvid u ulogu kvalitete romantičnih odnosa i percipirane važnosti istih u razumijevanju mentalnog zdravlja mladih. U istraživanje su uključeni maturanti Grada Zagreba, većim dijelom učenice četverogodišnjih strukovnih srednjih škola. Rezultati ukazuju da je većina adolescenata (55%) u dugotrajnom partnerskom odnosu (6 mjeseci ili više), pri tom ne postoje rodne razlike u uključenosti i trajanju samih odnosa. Nadalje, većina maturanata potencijalne i trenutne romantične partnere upoznaje preko zajedničkih prijatelja (52,1%), a često su zastupljena poznanstva u izlascima (20,7%) ili putem *online* platformi (17,1%). Vezano uz sadržaje romantičnih odnosa, ističe se podatak da je 35% mladih imalo iskustvo verbalnog, a 10% fizičkog nasilja, što je u skladu s postojećim spoznajama. Bez obzira na navedeno, opće je zadovoljstvo romantičnim odnosom sudionika ovog istraživanja vrlo visoko (66,3% navodi da su jako zadovoljni ili zadovoljni romantičnim odnosom). Kada je u pitanju kvaliteta romantičnih odnosa, sudionici postižu visoke rezultate na dimenzijama bliskosti/privrženosti ($M=4,50$), pomoći i podrške ($M=4,34$) te sigurnosti ($M=4,05$), a razina konfliktnih interakcija u romantičnim odnosima generalno je niska ($M=2,28$). Prema tome, romantične je odnose maturanata Grada Zagreba uključenih u ovo istraživanje moguće okarakterizirati kao kvalitetne. Iako ne postoje rodne razlike u generalnom zadovoljstvu romantičnim odnosom, djevojke postižu nešto više rezultate na dimenzijama sigurnosti, pomoći i podrške te bliskosti. Istovremeno, u konfliktnim interakcijama nisu utvrđene razlike između mladića i djevojaka.

Osvrćući se na romantično samopoimanje i doživljaj važnosti romantičnih odnosa, više od 60% mladih smatra da romantični odnosi utječu na njihovo mentalno zdravlje, samopouzdanje i sliku koju imaju o sebi („*Smatram da romantični odnosi utječu na moje mentalno zdravlje*“ / „*Smatram da romantični odnosi utječu na sliku koju imam o sebi i moje*

samopouzdanje“). Posebno je zanimljivo da postoje rodne razlike u percipiranoj važnosti romantičnih odnosa na način da djevojke romantične odnose smatraju važnijima, češće ističu da bi radije bile u bilo kakvom romantičnom odnosu nego slobodne („*Radije bih bio u bilo kakvom romantičnom odnosu nego 'solo'*“) te se, u odnosu na mladiće, u većoj mjeri slažu s tvrdnjom da imaju bolju sliku o sebi kada su u romantičnom odnosu.

Vezano uz odnos između uključenosti romantičnih odnosa („*statusa veze*“) i razine ozbiljnosti problema mentalnog zdravlja, nije utvrđena statistički značajna povezanost, kao ni rodne razlike u istom. Ipak, ispitujući odnos između dimenzije konflikta i razine internaliziranih problema utvrđena je statistički značajna niska pozitivna korelacija. Oni mladi koji su izvještavali o višoj razini konfliktnih situacija u romantičnim odnosima ujedno su iskazivali ozbiljnije simptome depresivnosti, anksioznosti i stresa. Odnos između konfliktnih obrazaca komunikacije i internaliziranih problema bio je izraženiji kod mladića na dvije subskale – subskali depresivnosti i subskali stresa. Rodne razlike prepoznate su i u povezanosti dimenzije pomoći i podrške i subskale depresivnosti te dimenzije zajedništva i subskale stresa. Niska negativna korelacija između opisanih konstrukata dobivena je samo na uzorku djevojaka, dok kod mladića nije postojala statistički značajna korelacija između rezultata na dimenzijama koje upućuju na visoku kvalitetu romantičnih odnosa i rezultata na subskalama Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa.

Iako provedeno istraživanje ima brojna ograničenja, ono predstavlja dobar prvi korak prema razumijevanju jednog od najbitnijih aspekata života adolescenata koji kao takav može imati snažan utjecaj na njihov osjećaj romantične i generalne kompetentnosti. Nadalje, kvalitetne romantične veze u razdoblju adolescencije pridonose usvajanju adekvatnih komunikacijskih vještina i vještina suočavanja sa stresom te omogućuju razvoj jasnih očekivanja i „zdravih“ romantičnih shema. Sve navedeno značajno se odražava na buduće odnose mladih – ne samo romantične te može biti važno u razumijevanju njihovog mentalnog zdravlja. Prema tome, podaci dobiveni ovim istraživanjem otvaraju vrata daljnjim razmatranjima ovoga područja, što bi u konačnici moglo rezultirati važnim smjernicama za planiranje preventivnih intervencija za mlade. Primarna svrha takvih intervencija bila bi prevencija problema mentalnog zdravlja mladih kroz razvoj interpersonalnih vještina i edukaciju o romantičnim odnosima – što je ljubav, kakva bi trebala biti te koje su odrednice (ne)kvalitetnih romantičnih veza.

10. LITERATURA

1. Bouchey, H. A. (2007). Perceived romantic competence, importance of romantic domains, and psychosocial adjustment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(4), 503-514.
2. Brown, B. B. (1999). " You're going out with who?": Peer group influences on adolescent romantic relationships.
3. Brown, B. B., Feiring, C. i Furman, W. (1999). Missing the love boat: Why researchers have shied away. *The development of romantic relationships in adolescence*, 1-18.
4. Carver, K., Joyner, K. i Udry, J. R. (2003). National estimates of adolescent romantic relationships. In *Adolescent romantic relations and sexual behavior* (pp. 37-70). Psychology Press.
5. Collins WA. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *J Res Adolescence*. 13(1):1-24. 3.
6. Collins, N. L. i Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of personality and social psychology*, 58(4), 644.
7. Collins, W. A., Welsh, D. P. i Furman, W. (2009). Adolescent romantic relationships. *Annual review of psychology*, 60, 631-652.
8. Connolly, J. A. i McIsaac, C. (2009). Romantic Relationships in Adolescence. *Handbook of Adolescent Psychology*, 2.
9. Connolly, J. i Goldberg, A. (1999). Romantic relationships in adolescence: The role of friends and peers in their emergence and development.
10. Crowell, J. A. i Waters, E. (1994). Bowlby's theory grown up: The role of attachment in adult love relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 31-34.
11. Davila J. (2008). Depressive symptoms and adolescent romance: Theory, research, and implications. *Child Dev Pers*. 2(1):26-31.
12. Davila, J., Steinberg, S. J., Kachadourian, L., Cobb, R. i Fincham, F. (2004). Romantic involvement and depressive symptoms in early and late adolescence: The role of a preoccupied relational style. *Personal Relationships*, 11(2), 161-178.
13. Davila, J., Steinberg, S. J., Miller, M. R., Stroud, C. B., Starr, L. R. i Yoneda, A. (2009). Assessing romantic competence in adolescence: The romantic competence interview. *Journal of Adolescence*, 32(1), 55-75.

14. Davila, J., Stroud, C. B., Miller, M. R. i Steinberg, S. J. (2007). Commentary: Defining and understanding adolescent romantic competence: Progress, challenges, and implications. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(4), 534-540.
15. Davila, J., Stroud, C. B., Starr, L. R., Miller, M. R., Yoneda, A. i Hershenberg, R. (2009). Romantic and sexual activities, parent–adolescent stress, and depressive symptoms among early adolescent girls. *Journal of adolescence*, 32(4), 909-924.
16. Feeney, J. A. (1999). Adult romantic attachment and couple relationships.
17. Furman, W. i Collibee, C. (2014). A matter of timing: Developmental theories of romantic involvement and psychosocial adjustment. *Development and Psychopathology*, 26(4pt1), 1149-1160.
18. Furman, W. i Shaffer, L. (2003). The role of romantic relationships in adolescent development. *Adolescent romantic relations and sexual behavior: Theory, research, and practical implications*, 3-22.
19. Furman, W. i Shomaker, L. B. (2008). Patterns of interaction in adolescent romantic relationships: Distinct features and links to other close relationships. *Journal of Adolescence*, 31(6), 771-788.
20. Furman, W. i Shomaker, L. B. (2008). Patterns of interaction in adolescent romantic relationships: Distinct features and links to other close relationships. *Journal of Adolescence*, 31(6), 771-788.
21. Furman, W. i Wehner, E. A. (1994). Romantic views: Toward a theory of adolescent romantic relationships. In *Portions of this chapter were presented at the meetings of the Society for Research in Adolescence, Washington, DC, Mar 1992..* Sage Publications, Inc.
22. Furman, W. i Wehner, E. A. (1997). Adolescent romantic relationships: A developmental perspective. *New directions for child and adolescent development*, 1997(78), 21-36.
23. Furman, W. i Winkles, J. K. (2012). Transformations in heterosexual romantic relationships across the transition into adulthood. *Relationship pathways: From adolescence to young adulthood*, 191-213.
24. Furman, W., McDunn, C. i Young, B. J. (2008). The role of peer and romantic relationships in adolescent affective development. *Adolescent emotional development and the emergence of depressive disorders*, 299-317.

25. Harper, M. S. i Welsh, D. P. (2007). Keeping quiet: Self-silencing and its association with relational and individual functioning among adolescent romantic couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 24(1), 99-116.
26. Hazan, C. i Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological inquiry*, 5(1), 1-22.
27. Jovanović, V., Gavrilov-Jerković, V., Žuljević, D. i Brdarić, D. (2014). Psihometrijska evaluacija Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa-21 (DASS-21) na uzorku studenata u Srbiji. *Psihologija*, 47(1).
28. Joyner, K. i Udry, J. R. (2000). You don't bring me anything but down: Adolescent romance and depression. *Journal of health and social behavior*, 369-391.
29. Kansky, J. i Allen, J. P. (2018). Long-term risks and possible benefits associated with late adolescent romantic relationship quality. *Journal of youth and adolescence*, 47(7), 1531-1544.
30. La Greca, A. M. i Mackey, E. R. (2007). Adolescents' anxiety in dating situations: The potential role of friends and romantic partners. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(4), 522-533.
31. La Greca, A. M., Davila, J., & Siegel, R. (2008). Peer relations, friendships, and romantic relationships: Implications for the development and maintenance of depression in adolescents. *Adolescent emotional development and the emergence of depressive disorders*, 318-336.
32. Larson, R. W., Clore, G. L. i Wood, G. A. (1999). The emotions of romantic relationships: Do they wreak havoc on adolescents. *The development of romantic relationships in adolescence*, 19-49.
33. Lovibond, P. F. i Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour research and therapy*, 33(3), 335-343.
34. Madsen, S. D. i Collins, W. A. (2011). The salience of adolescent romantic experiences for romantic relationship qualities in young adulthood. *Journal of Research on Adolescence*, 21(4), 789-801.
35. Mirsu-Paun, A. i Oliver, J. A. (2017). How much does love really hurt? A meta-analysis of the association between romantic relationship quality, breakups and mental health outcomes in adolescents and young adults. *Journal of Relationships Research*, 8.

36. Nieder, T. i Seiffge-Krenke, I. (2001). Coping with stress in different phases of romantic development. *Journal of adolescence*, 24 (3), 297-311.
37. Novak, M., Ferić, M., Kranželić, V., Mihić, J. i Belošević, M. (2019). *Pozitivan razvoj adolescenata u Hrvatskoj: Kako je biti adolescent u Hrvatskoj danas?* Neobjavljeni rad, Sveučilište u Zagrebu. Laboratorij za preventivna istraživanja, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Preuzeto s: www.mzo.gov.hr (03. rujna 2021).
38. Ponti, L., Guarnieri, S., Smorti, A. i Tani, F. (2010). A measure for the study of friendship and romantic relationship quality from adolescence to early-adulthood. *The Open Psychology Journal*, 3(1).
39. Rudan, V. i Tomac, A. (2009). Depresija u djece i adolescenata. *Medicus*, 18(2_Adolescencija), 173-179.
40. Scanlan, F., Bailey, A. i Parker, A. (2012). Evidence summary: Adolescent romantic relationships—Why are they important? And should they be encouraged or avoided. *The Australian National Mental Health Foundation*. Preuzeto s: <https://headspace.org.au/> (10. srpnja 2021.)
41. Seiffge-Krenke I. (2003). Testing theories of romantic development from adolescence to young adulthood: Evidence of developmental sequence. *Int J Behav Dev*. 27(6):519-31.
42. Shulman, S. i Connolly, J. (2013). The challenge of romantic relationships in emerging adulthood: Reconceptualization of the field. *Emerging Adulthood*, 1(1), 27-39.
43. Shulman, S. i Kipnis, O. (2001). Adolescent romantic relationships: A look from the future. *Journal of Adolescence*, 24(3), 337-351.
44. Shulman, S., Walsh, S. D., Weisman, O. i Schelyer, M. (2009). Romantic contexts, sexual behavior, and depressive symptoms among adolescent males and females. *Sex Roles*, 61(11-12), 850-863.
45. Steinberg, S. J. i Davila, J. (2008). Romantic functioning and depressive symptoms among early adolescent girls: The moderating role of parental emotional availability. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(2), 350-362.
46. Svjetska zdravstvena organizacija (2019). Mental health: Fact sheet. Preuzeto s: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/404851/MNH_FactSheet_ENG.pdf (23. kolovoza 2021.)

47. Welsh, D. P., Grello, C. M. i Harper, M. S. (2003). When love hurts: Depression and adolescent romantic relationships. *Adolescent romantic relations and sexual behavior: Theory, research, and practical implications*, 185-211.
48. World Economic Forum. (2020). A Global Framework for Youth Mental Health: Investing in Future Mental Capital for Individuals, Communities and Economy. Preuzeto s: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Youth_Mental_Health_2020.pdf (23. kolovoza 2021.)
49. Zimmer-Gembeck, M. J., Siebenbruner, J. i Collins, W. A. (2001). Diverse aspects of dating: Associations with psychosocial functioning from early to middle adolescence. *Journal of adolescence*, 24(3), 313-336.